

פרשת וירא

וירא אליו ה' באלוני ממרא - אברהם עומד כבר ביום השלישי למילה שלו "והיה מצטער יותר מדאי שכל החלאים מכבידים ביום השלישי"¹ אברהם אבינו כואב את מילתו ופתאום הוא זוכה לזכות נפלאה - וירא אליו ה'. ה' מתגלה אליו ומדבר איתו. מדוע? ה' רואה כמה שאברהם אבינו כואב וסובל והוא רוצה לשמח אותו, ומה הדבר שהכי משמח את אברהם? כמובן שהוא זוכה להיות אדם קדוש וצדיק שה' מדבר אתו. חכמינו זכרונם לברכה למדו מכך² איך להתנהג עם חולים כשיש חולה צריך לשמח אותו ואיך אנו יכולים לשמחו ע"י שנבקר חולים, שנבא אל החולה לבית נראה מה שלומו, נדבר אתו נשמח אותו ונדאג לכל מחסורו וצרכיו.

אברהם ושלשת המלאכים (יח,א-ח)

אברהם אבינו יושב באהל והוא עצוב. מדוע אברהם עצוב? כמובן לא בגלל ברית המילה, בברית הוא שמח מאוד אפילו שזה כואב לו, הוא שמח שהוא זכה לעשות את המצוה הגדולה והחשובה הזו שה' ציווה. אברהם אבינו עצוב כי כבר יומיים שלא באו אליו אורחים, אברהם אבינו כל כך אוהב לקיים את המצווה הנפלאה הזאת של הכנסת אורחים והוא מצטער שהוא לא זוכה לקיים אותה עכשיו.

אותו יום היה חם מאוד. ה' עשה נס שיהיה יום מאוד מאוד חם כדי שאנשים לא יצאו מהאהלים וכך לא יגיעו אורחים לאברהם אבינו ואברהם יוכל לנוח ולהתרפאות³, היה יום כזה חם שמי שהיה הולך בחוץ הרגליים שלו פשוט היו ניצלות - נכוות מרוב חם⁴, השמש חמה מאוד האדמה רותחת, כולם מסתתרים באהלים אבל אברהם אבינו כל כך מחכה לאורחים בהתחלה הוא ישב בתוך האהל ושלח את אליעזר עבדו שישתכל בחוץ ויחפש אולי יש אורחים, אליעזר יצא ולא מצא ולכן החליט אברהם אבינו בעצמו לצאת לפתח האהל ולהסתכל למרות חולשתו⁵. אברהם אבינו גם רצה לשבת בפתח האהל מכיון שהוא חשב שאולי אנשים לא נכנסים לאהל בגלל שהם חושבים שבטח אברהם חולה שוכב במטה והם לא רוצים לצער אותו ולכן התיישב בפתח האהל-בחוץ שאם יראה אנשים יוכל להכניסם בעצמו פנימה לביתו⁶.

אברהם אבינו מצפה ומייחל לאורחים, הוא סובל מכאב ומחליף תחבושת שהתמלאה בדם אך למרות הסבל והכאב הוא צופה ומחפש. פתאום הוא רואה מרחוק שלש נקודות קטנות, אברהם אבינו מתרגש, אולי זה אנשים? אברהם אבינו ממשיך ומסתכל ובאמת מתקרבים שלשה אנשים, באמת זה לא היה אנשים רגילים אלו היו מלאכים - שליחים שה' שלח, ה' ראה כמה שאברהם מצטער בלא אורחים ולכן שלח לו שלשה מלאכים⁷. הם מתקרבים לאהל אך פתאום פונים לכיוון אחר. למה? הם שמו לב שאברהם אבינו באמצע התבישה של התחבושת ולכן התרחקו⁸, אדם ששם תחבושת למשל בבטן זה לא נעים לו שמסתכלים עליו, לכן בביה"ח לכל חולה יש מסביב למיטה וילון שאם צריך לשים לו תחבושת מכסים בוילון ואז עושים מה שצריך לעשות. לכן האנשים

¹ מדרה"ג, תו"ש סק"א

² סוטה יד. תו"ש א

³ ב"מ פו.; תו"ש כה

⁴ תו"ש לו

⁵ ב"מ פו.; תו"ש כה

⁶ מדרה"ג, תו"ש כג

⁷ רש"י יח,א

⁸ ב"מ פו.; תו"ש מא

האלו שהגיעו ברגע שראו שאברהם מטפל בתחבושת התרחקו לצד ולא הסתכלו. אברהם אבינו ראה שהם מתרחקים ומיד הזדרז ורץ לקראתם מפתח האהל להזמין להכנס לאהל. אדם שהוא צדיק בד"כ מה הוא עושה? אם מגיע אליו איש עני הוא דואג לו לכל מחסורו, כשמישהו בא מבקש אוכל הוא נותן לו בשמחה. אבל אברהם אבינו הוא לא סתם צדיק הוא צדיק שבצדיקים לא רק כשאורח בא אליו הוא דואג לו, אלא הוא מחפש אוחים. כשהוא רואה אורח שעובר לי ביתו הוא "לא יכול להתאפק מלבקש את האורחים האלה שהיה דעתם לעבור לדרכם שינוחו אצלו קצת" ואברהם רץ אל האורחים משתחוה לפניהם ומתחנן אליהם שיבאו לביתו "שזה מורה רב טובו וחסדו שהיה זה בעיניו כאלו העובר אורח מנהנהו ומטיב עמו במה שיאכל מפתו"⁹.

אברהם אבינו ניגש אליהם ופונה אל כל אחד ואחד מהם בפני עצמו ומתחנן בפניו אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך¹⁰. אברהם אבינו רואה שהאורחים האלו אינם רוצים להתעכב הרבה זמן שנראה עליהם שהם ממהרים לדרכם ולכן אברהם אומר להם ומשכנע אותם שלא יעכב אותם הרבה זמן שיקחו רק מעט מים לרחוץ רגליהם מפני החום הכבד¹¹ וישענו תחת העץ - אפילו שהיה שמח שיכנסו לאהל פנימה אבל אברהם אבינו מכבד את האורחים וכיון שרואה שרצונם לא להתעכב הוא מזמין אותם אם ירצו שרק יהיו בחוץ בצל העצים ויהנו מהרוחות המנשבות שם¹². כמובן שגם תחת העץ אברהם אומר להם "והשענו תחת העץ" - לא סתם לשבת בלי משענת בצורה שהיא לא נוחה אחרי קצת זמן הגב מתחיל לכאוב, אלא אברהם מזמין אותם לשבת בצורה נוחה ונעימה שהעץ יהי לה מלבד הצל גם בתור משענת¹³.

ומיד אח"כ יוכלו להמשיך בשליחותם - ואחר תעבורו, והוא מפציר בהם ואומר להם "כי על כן עברתם על עבדכם" - שאם כבר נזדמנו ליד אהל איננו נכון שלא תנוחו מעט אצלי¹⁴ והמלאכים בסוף נתרצו ואמרו כן תעשה כאשר דיברת¹⁵ - מה שאמרת פת לחם זה מספיק לנו אנחנו לא צריכים יותר, אתם יודעים שהמלאכי סראו כמה שאברהם אבינו הוא טוב ורוצה להיטיב להם ואם הם היו רוצים הם היו יכולים לבקש ממנו הרבה דברים והוא היה שמח לתת להם הכל. אך המלאכים היו צנועים, זה לא יפה לבקש יותר ממה שצריך ולכן הם מבקשים רק פת לחם ולא שום דבר יותר¹⁶.

צדיקים אומרים מעט ועושים הרבה¹⁷, אברהם אבינו הצדיק אמר רק מעט דברים שהוא יעשה להם אך מיד התחיל להכין להם סעודה גדולה.

"וימהר אברהם האהלה אל שרה" (יח,ו) "ראה כמה מצוות חביבות על אברהם ועל אנשי ביתו, בתחילה וירץ לקראתם וכאן וימהר אברהם"¹⁸ "סיפר איך חרד אל המצוה במהירות ואיך זירז

⁹ מלבי"ם יח,ד

¹⁰ רמב"ן יד,ג

¹¹ רמב"ן יח,ג

¹² אתם יודעים שחז"ל מסבירים עוד טעם למה אברהם רצה שישטפו רגליים, באותו זמן היו אנשים שהיו משתחוים לאבק שעל רגליהם ומתפללים אליו. ואברהם לא רצה שח"ו תכנס לביתו דבר של ע"ז דבר שמשתחוים אליו. (רש"י) אברהם שמח להכניס אורחים אפילו רשעים כדי שיחזרו בתשובה, אך דבר שהוא ע"ז ח"ו!!

¹³ רמב"ן יד,ג

¹⁴ מדרה"ג, תו"ש סו

¹⁵ רמב"ן יח,ה

¹⁶ אבע"ז יח,ה

¹⁷ אדר"נ יג, תו"ש סח

¹⁸ מדרש החפ"ז, תו"ש פג

בזה כל בני ביתו¹⁹. אברהם אבינו מיד מזדרז נכנס פנימה אל האוהל של שרה, שרה הצנועה תמיד נמצאת בתוך האוהל - כל כבודה בת מלך פנימה²⁰ והוא מבקש ממנה שתזדרז ותכין שלש סאים קמח סולת לוישי ועשי עוגות. שלש סאים זה הרבה מאוד למעלה מ-20 קילו, מלא לחם, למה צריך כל כך הרבה הרי יש סה"כ שלשה אורחים?

אברהם אבינו רצה ששרה תכין כל מיני סוגים של מאכלים מהקמח²¹ כדי שיהיה לכל אחד מהאורחים משהו שהוא אוהב, ועוד סיבה שרצה שתאפה הרבה היא בגלל שכשאופים בתנור הרבה לחם ביחד הלחם יוצא יותר משובח²² ולכן אע"פ שהם לא היו צריכים את כל הלחם כדי שיצא לאורחים הלחם הכי משובח שיכול לצאת אמר אברהם לשרה לאפות הרבה לחם. שרה כמובן מאוד שמחה ללוש ולאפות לכבוד האורחים ולמרות שיש לה רבה שפחות היא עושה את הכל בעצמה²³. אברהם אבינו גם כן רץ בעצמו ומזדרז למרות שהיו לו מלא עבדים ותלמידים שהצדיקם רצים לעשות מצוה²⁴ לחפש בן בקר רק וטוב פה שבשרו משובח "רץ אל מקום הבקר לבקר משם בן בקר רק וטוב"²⁵ אברהם אבינו לוקח את הפרים הטובים ביותר ואברהם אבינו שוחט שלושה פרים! בשביל מה צריך שלשה פרים הרי אפילו פר אחד זה המון בשר שמספיק ליותר מ-30 אנשים? אברהם אבינו רוצה לתת לאורחים את הדבר הכי משובח, את החלק הכי טעים וזה הלשון של הפר ולכן אברהם שוחט שלשה פרים שלכל אורח יוכל לתת לשון אחת בחרדל²⁶. אברהם אבינו מזדרז להכין את הבשר והוא לאחר שהתחיל להכין את הבשר ממנה את בנו ישמעאל להמשיך את העבודה להכין ולבשל את הבשר שיהיה טוב - כדי לחנכו במצוות²⁷, אברהם אבינו רוצה שלא רק הוא יזדרז וישתדל במצוות הכנסת אורחים אלא שגם הבן שלו ילמד כמה שהמצוה הזאת חשובה ולכן הוא ממנה אותו להמשיך את ההכנה. וגם בגלל שאברהם אבינו רוצה להזדרז ולהיות עם האורחים, זה לא נעים לאורחים שהם נמצאים לבד אין מי שידבר אתם ויעזור להם ולכן אברהם לוקח לבינתיים עד שהבשר יהי מוכן חמאה משובחת השווה משומן החלב ונותן להם לאכול לבינתיים²⁸, והוא נשאר עומד עליהם לשרתם ולדאוג לכל צרכיהם²⁹ ולאחר שאכלו את הדברים החלביים נתן להם אברהם לאכול את הבשר שלבינתיים כבר נהיה מוכן.

ואת כל הדברים האלו עשה אברהם בעצמו ובזריזות "להגיד רב חשקו בנדיבות כי האדם הגדול אשר היו בביתו שמונה עשר ושלוש מאות איש שלף חרב והוא זקן מאוד וחלוש במילתו הלך הוא בעצמו אל אהל שרה לזרז אותה בעשיית הלחם ואחרי כן רץ אל מקום הבקר לבקר משם בן בקר רץ וטוב לעשות לאורחיו ולא עשה כל זה על יד אחד ממשרתיו העומדים לפניו³⁰.

בשורת הפקידה (יח, ט-טו)

¹⁹ מלבי"פ יח,ו

²⁰ פס"ז, תו"ש פה

²¹ ב"ר מח, תו"ש פז

²² חזקוני יח,ו

²³ פס"ר פרק לא, תו"ש צד

²⁴ תו"ש צט

²⁵ רמב"ן יח,ז

²⁶ רש"י יח,ז

²⁷ אבדר"ן יג, תו"ש קה

²⁸ ב"מ פו:, תו"ש ק"י

²⁹

³⁰ רמב"ן יח,ז

[בענין צחוק שרה והכחשתה יש פה הצעה להסבר לפי האור החיים. ר' יעקב לנן אמר שבגיל שלא קורים אין צורך בכלל להכנס לפרטים אלו אלא רק לספר את שמחתה הגדולה] אחרי שהמלאכים נחו אכלו ושתו הגיע הזמן שהם צריכים לעשות את עיקר שליחותם לבשר לשרה שהיא תלד עוד מעט בן שהרי אברהם כבר נתבשר³¹ ולכן שאלו המלאכים את אברהם אבינו "איה שרה אשתך?" איפה היא? כדי שיוכלו לדבר עמה ולבשרה. אך אברהם ענה שהיא שבאוהל פנימה מרוב צניעותה ולכן המלאכים יכולים לבשר בקול והיא תשמע³² שכן הפתח של אהלה של שרה היה בדיוק מאחורי המקום שבו עמד המלאך.³³

המלאך מיד בישר לאברהם שבעז"ה הוא ישוב לפה בשנה הבאה באותו זמן ולשרה יהיה בעז"ה בן. ושרה אכן עומדת באהל ושומעת את הבשורה הנפלאה הזאת. אברהם ושרה היו בזמן הזה כבר זקנים מאוד אברהם בן 99 ושרה בת 89 שרה כבר זקנה מאוד שאיננה יכולה ללדת אך פתאום שרה שמה לב שהגוף של משתנה, קורה נס ושרה נהיית כמו אשה צעירה שיכולה ללדת. שרה מתמלאת שמחה והודאה לה', צוחקת בקרבה מרוב שמחה ואומרת ב"ה שאחרי שבר הזדקנתי כל כך נהייתי מעודנת וצעירה וראויה לילד ועוד יותר מודה שרה לה' על הנס הגדול שלא רק שהשתנתה וכך תוכל ללדת אלא שאברהם עדיין נראה כזקן ובכל אופן בעז"ה יוכלו להוליד ילד. שרה שמחה מאוד אך שמחת של שרה היתה בעיקר אחרי שראתה שקרה לה נס, קודם לכן כשרק נתבשרה היא עדיין לא צחקה ושמחה ועל כך ה' אומר לאברהם אבינו שזה לא בסדר ששרה שמחה רק אחרי שראתה את הנס שקרה לה היא היתה צריכה לשמוח מיד כשנתבשרה אע"פ שהיא עדיין היתה זקנה ולהאמין שיולד לה בן, כמו אברהם אבינו ששמח מיד. שרה אמנו כשאמר לה אברהם אבינו שזה לא בסדר שהיא לא שמחה מיד, נבהלה מאוד ממה שלא האמינה בתחילה ומיד חזרה בתשובה על העניין, ומרוב שהצטערה על כך שלא האמינה בתחילה היא שתקה ואמר לה אברהם שיותר טוב שתודה ותתוודה על כך שלא כ"כ האמינה בתחילה. תפילת אברהם (יח, טז-לג)

ויקומו משם האנשים - לאחר שהמלאכים מילאו את שליחותם ובישרו לשרה על פקידתה, המלאכים קמו לצאת מן הבית והשקיפו - הסתכלו לכיוון סדום, זאת השליחות הבאה שלהם להפוך את העיר סדום, להחריב אותה ולהרוס אותה עם כל האנשים שגרים בה. למה? כבר נלמד בהמשך איזה אנשים רשעים היו בסדום, שכל כך רשעים שחייבים לאבד אותם מן העולם. המלאכים מתחילים להתקדם ואברהם הולך עמם, הם ממשיכים ואברהם ממשיך, למה? אברהם אבינו הצדיק כל כך דואג לאורחים שלו וכל כך שמח בהם שהוא לא רק דואג להם כשהם בביתו אלא הוא מלווה אותם³⁴, ולא רק קצת - אברהם אבינו הלך אתם 3 פרסאות - 12 ק"מ!³⁵ המלאכים הולכים להשחית - להרוס את סדום ואברהם אבינו לא יודע על כך ואז ה' מגלה לאברהם אבינו את שליחות במלאכים, כתוב בתורה שה' אמר שא"א להסתיר את הדבר מאברהם שהרי אברהם כזה צדיק והוא יהיה לעם גדול ולכן חייבים לגלות לו משום ג' סיבות: א. אברהם שייך לעם ישראל העם שהוא המלך של כל העמים וכיון שה' רוצה עכשיו להשמיד עם אחד מהעמים, את העם של סדום, ראוי שאברהם ידע מזה. ב. כדי שאברהם ידע ללמד את הבנים שלו

³¹ ספורנו יח, ט

³² אור החיים יח, ט

³³ רש"י חי, י

³⁴ מאכיל משקה ומלווה (מדרה"ג, תו"ש ס"ק קעח)

³⁵ כדאי להדגים לילים את אורך הדרך בדברים מוכרים, העמק דבר יח, טז

שלא יתנהגו ח"ו כמו המנהג של סדום הרשעה. ג. בגלל שאברהם הצדיק יכול להתפלל על סדום ואז אולי הם ינצלו³⁶.

וה' מגלה לאברהם אבינו שכיון שסדום חוטאת כל כך הרבה בחטאים שבין אדם לחברו, עושים דברים מאוד לא נעימים אחד לשני עד שיש אנשים מסכנים שזועקים מרוב מסכנותם, וסדום חוטאת גם בע"ז ובג"ע שמתחתנים עם מי שאסור להתחתן למשל עם אשה שהיא כבר נשואה למישהו אחר³⁷. ולכן כיון שכל כך רבה חטאתם צריך להענישם ולהשמידם. אברהם כבר גמר ללוות את המלאכים, אמלאים ממשיכים לסדום ואברהם אבינו הצדיק נעמד לתפילה לפני ה'. אברהם אבינו הצדיק הוא כל כך רוצה לעזור לאנשים והוא כל כך מרחם על אנשי סדום שימותו בלי שיעשו תשובה - הרי הם יהיו כל כך מסכנים הם גם ימותו וגם לא יספיקו לחזור בתשובה ולהתנהג יפה ולכן אברהם ניגש להתפלל עליהם שאולי יחזרו בתשובה ע"י הצדיקים שנמצאים בעיר שילמדו אותם איך להתנהג³⁸. "וזה היה שבח האבות"³⁹ אברהם אבינו מתחיל להתפלל לבקש ולהתחנן לה' שאם יד בעיר 50 צדיקים ירחם על כל העיר בזכותם, שה-50 האלו יוכלו ללמד את אנשי העיר ולהשיבם בתשובה. ה' שומע לפילת הצדיקים ומקבל את תפילתו של אברהם אבינו ואומר לו שאם ימצאו 50 צדיקים בעיר הוא לא ישחית את כל העיר. אך אברהם אבינו מבין שאין 50 צדיקים בכל העיר, כאלו רשעים היו אנשי סדום שאפילו 50 צדיקים לא היו שם.

אברהם אבינו ממשיך להתפלל ולהתחנן. בתחילת תפילתו אברהם אבינו אומר שבאמת אינו ראוי לבקש ולהתפלל "ואנוכי עפר ואפר" (יח, כז), עפר - אדמה, ואפר - מה שנשאר מדבר שנשרף. אברהם אבינו הצדיק לא מחשיב את עצמו לכולם, הוא כזה בעל ענווה שהוא ניגש לתפילה ואומר באמת אני לא שווה כלום אין בי כמעט מעשים טובים - אנוכי כמו עפר וכמו אפר. אנחנו יודעים שאברהם אבינו הוא צדיק גדול מלא במעשים טובים, אך כך דרכם של הצדיקים שכמה שהם עושים מעשים טובים הם יודעים שהם יוכלו לעשות יותר ויותר. אברהם אבינו ממשיך ומתפלל ואומר שאע"פ שהוא עפר ואפר הוא מבקש מאת הקב"ה שאם יחסרו חמישה - ה' לא ישחית את העיר בגלל שחסרים רק חמשה. ה' מיד שומע לתפילת הצדיקים ואומר לאברהם שאכן לא ישחית את העיר אם יהיו בה 45 צדיקים, אך אין כל כך הרבה צדיקים בעיר.

אברהם אבינו ממשיך ומתפלל 30, 20, 10 וה' שומע לתפילתו ואומר שאפילו אם יהיה 10 צדיקים בעיר הוא לא ישחית את העיר. אך מה אתם אומרים בסדום הרשעה היו 10 צדיקים? כמובן שלא. כאלו רשעים שאפילו עשרה צדיקים לא היו שם. אחרי שאברהם אבינו ראה שאין בסדום אפילו עשרה צדיקים הוא כבר לא המשיך להתפלל. למה? כי עשרה זה נחשב הרבה, בעשרה אפשר להתפלל במניין, אפשר שיהיה חזן, להוציא ס"ת וכדו', עשרה זה כבר נחשב לא כמה אנשים בודדים אחד ועוד אחד אל זה נחשב כבר כמות גדולה ולכן הם יכולים להציל את העיר אבל פחות

³⁶ מלבי"ם יח, יז-יט

³⁷ מלבי"ם יח, כ

³⁸ ספורנו, יח, יז

³⁹ שמלבד שהיו צדיקים וחסידים ואוהבי ה' באופן היותר אפשר, עוד היו ישרים, היינו שהתנהגו עם אומות העולם אפילו עובדי אלילים מכוערים, מכל מקום היו עמם באהבה וחשו לטובתם באשר היא קיום הבריא. אמו שאנו רואים כמה השתתח אברהם אבינו להתפלל על סדום אע"ג שהיה שונא אותם ואת מלכם תכלית שנאה עבור רשעתם כמבואר במאמרו למלך סדום מכל מקום חפץ בקיומם. וברבה פרשת וירא (מט) איתא על זה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו אהבת צדק ותשנא רשע, אהבת להצדיק את ברייתו ותשנא להרשיען ע"כ. והיינו ממש כאב המון גויים שאע"ג שאין הבן הולך בימיהם מכל מקום שוחר שלומו וטובו" (הקדמת העמ"ד לבראשית)

לא⁴⁰. בסדום הרשעה היו כאלו רשעים שאפילו עשרה לא היו, היו שם רק שלשה; לוט ושתִי בנותיו⁴¹, אפילו אשתו של לוט היתה רשעה ואפילו החתנים של הבנות שלו היו רשעים. מה אתם אומרים ילדים, עיר עם אכלו רשעים נוראים ואיומים אפשר להשאיר אותה שתמשיך להיות קיימת ולעשות מעשים רעים? בודאי שלא, חייבים להחריב אותה, שלא ישאר שום זכר מהאנשים הרשעים האלו ושאף אחד לא ילמד מהם.

אברהם אבינו ראה שבאמת אין ברירה וסדום חייבת להשחת ולכן הפסיק להתפלל וחזר לאהלו. המלאכים בסדום (יט, א-יא)

[נראה שעדיף לספר את רשעת אנשי סדום כבדרך אגב לסיפור המלאכים ולא להאריך ולתאר את רשעותם בפני"ע ע"מ שלא להעמיק בילדים את עוצמת הרשע מצד עצמה].
"ויבאו שני המלאכים סדומה בערב" המלאכים המשיכו לסדום ע"מ להמשיך בשליחותם הנוספת - הפיכת סדום. המלאכים מתקרבים לסדום, כבר חשוך, וכשהם מגיעים לסדום בדיו יושב בשער העיר לו.

לוט אמנם לא היה צדיק גדול הוא עזב את אברהם אבינו והתחבר לסום ולמד ממעשיהם אך אחרי הכל לוט עדין קצת זוכר את הנהגותיו של אברהם אבינו ובחלק מהדברים הוא משתדל לנהוג כמוהו. לוט רואה את המלאכים מגיעים והוא מיד נעמד לכבודם רץ לקראתם ומשתחוה לפניהם על הארץ. לוט מבקש מהם שיסורו - שיבאו להתארח בביתו. למה לוט אומר להם כזאת מילה **סורו** נא לביתי, למה הוא לא אומר להם בצורה פשוטה בואו אלי הביתה? לוט הי גר בסדום ובסדום היה חוק - החלטה שכולם חייבים לעשות ולקיים כמו לא לנסוע באור אדום, בעיר סדום היה חוק נורא ואיום שאסור להכניס אורחים. בכל עיר יש בית הכנסת אורחים מקום שאם מגיע אורח הוא יכול ללכת לישון שם ולאכול ולשתות, אך בסדום אין כזה מקום, ולא רק שאין אלא שאסור לאף אחד להכניס אורחים לבית שלו. במקום שיהיה חוק שחייבים להכניס אורחים יש חוק הפוך שאסור להכניס. ומי שמכניס יעשו לו משפט ויקבל עונש - אנשים רשעים מאוד. לוט למרות שלמד קצת מדרכיהם הרעים עדיין זוכר קצת את הנהגת אברהם אבינו ולכן הוא מזמין אותם לבית שלו, אך כדי שאף אחד לא יראה הוא אומר להם שיבאו בהחבא בלי שישימו לב, סור נא⁴². לוט הוליד אותם בכל מיני דרכים נסתרות וחשוכות כדי שח"ו אף אחד מבני העיר לא ישים לב - כזאת עיר של רשעים היא היתה.

לוט מזמין את המלאכים לבא אליו הביתה ואומר להם שישנו בבית וירחצו את הרגליים ויקומו וילכו לדרכם. למה לוט אומר להם שקודם ישנו ואח"כ ירחצו את הרגליים, הרי הם מגיעים מדרך רחוקה ובטח הרגליים שלהם מלוכלכות וזה לא נעים לישון כך עם לכלוכים? ללוט אין ברירה, הוא מפחד שגם אם האורחים יכנסו הביתה בלא שישימו אליהם לב, אולי פתאום יגיע מישהו ויכנס לבית ויראה שיש בו אורחים והאנשים של סדום הרי לא אוהבים אורחים, ולכן לוט חושב שעדיף שלא ירחצו את הרגליים ואז אם מישהו יכנס הוא יראה שהם עדיין עם אבק על הרגליים ויחשוב שכנראה שהם לא אורחים אלא רק נכנסו לשניה וכבר יצאו⁴³, כאלה רשעים היו האנשים של סדום. לכן גם לוט אומר להם שמיד בבוקר ילכו לדרכם ולא ישארו שם בעיר שלא יגלו אותם⁴⁴. המלאכים שהבינו מתוך הדברים איזו עיר רשעה העיר הזאת לא רצו להכנס לישון בביתו

⁴⁰ תו"ש רצג

⁴¹ תו"ש רצד

⁴² עקמו על את הדרך כדי לשא תהיו נראים באים אצלי" (בראשית רבה, תו"ש יח)

⁴³ ב"ר נ. , תו"ש כ', חזקוני ב'

⁴⁴ רמב"ן יט,ב.

של לוט שחששו שלוט יענש ע"י אנשי העיר או שהם ינזקו מהם ולכן רצו להשאר לישון ברחוב וכפי שרגילים כל האורחים של סדום. בסדום הרשעה אדם היה הולך לביתו לישון בלילה והיה רואה אנשים ברחוב, אנשים מסכנים שהגיעו מדרך רחוקה וקשה, ואף אחד לא היה מזמין אותם. האורחים היו מתארגנים ברחוב מניחים אולי קצת עשב שהרצפה תהא קצת נוחה ונשכבים לישון בלי שנתנו להם מים לרחיצה ואוכל ומים לשתיה, ואנשי סדום הרשעים בכלל לא היה אכפת להם. אדם מהעיר סדום היה עובר ברחוב הולך בדרך ופתאום נתקל במשהו הוא מסתכל ורואה שזה אדם שישן על הרצפה, ובמקום לארח אותו ולהציע לו להכנס לבית הוא ממשיך הלאה והולך הביתה. המלאכים חשבו גם כן לישון ברחוב כמו אותם אנשים⁴⁵. אך לוט לא הסכים "ויפצר בם מאוד" (ג') ובסוף המלאכים הסכימו להכנס בהחבא ובהסתתר לביתו. המלאכים הגיעו אל הבית של לוט, נכנסו אליו בלי שאף אחד שם לב ולוט מיד עשה סעודה גדולה כפי שלמד בביתו של אברהם אבינו איך מכניסים אורחים⁴⁶ והכין להם גם מצות לאכול. המלאכים ישבו לאכול והתכוונו אח"כ ללכת לישון בביתו של לוט אך עוד קודם שהם הגיעו לשלב השנינה הם שומעים פתאום רעשים מבחוץ. כל מיני צעקות ובלגן. מה זה הרעש הזה? מחוץ לבית מתאספים מלא אנשים וכל הזמן נוספים עוד ועוד מה קרה? למה כל האנשים יוצאים מחוץ לבית בשעה כזאת מאוחרת בלילה? אתם יודעים למה? אנשי העיר סדום הרשעים שמעו שלוט הכניס אורחים ולכן כולם מיד באים, כל מי ששומע את השמועה הזאת מגיע. בשביל מה בשביל לכבד את האורחים ולסייע בהכנסתם? הפוך, אנשי סדום אכלו רשעים, הם לא מכניסים אורחים, ולא רק שהם לא מכניסים אורחים אלא הם כאלו רשעים שהם לא רוצים שמישהו אחר יכניס. ולכן כולם מגיעים בשביל "לטפל" באורחים, לדאוג להוציא את האורחים מהבית של לוט. כל אנשי סדום נמצאים מסביב ביתו של לוט, כולם כולם רשעים "ולא תאמר גרי גרורים, אלא אנשי סדום, גדולי העיר נסבו על הבית תחילה, ואח"כ מנער ועד זקן וכל העם מקצה"⁴⁷. כאלו רשעים הם היו שאפילו האנשים החשובים של העיר באו בעצמם לדאוג להוציא את האורחים, ואפילו אנשים זקנים שבד"כ בקושי יכולים ללכת הגיעו, בשביל מה? כדי לעשות רע לאורחים, נורא ואיום!! ו"אין אחד מהם מעכב"⁴⁸. כזאת עיר רשעה שאין אפילו צדיק אחד בעיר שמחה⁴⁹ שיקום ויצעק ויאמר לאנשים, אנשים מה אתם עושים? איזה מין דבר זה? מה אכפת לכם שמישהו אחד מכניס אורחים? אפילו את זה אין מי שאומר, ובטח שאין מי שחושב שזה טוב להכניס אורחים, כולם אכלו רשעים. אנשי סדום עומדים בחוץ וצועקים ללוט שיצא החוצה. לוט יוצא החוצה והם אומרים לו איפה האנשים שבאו אליך הלילה תוציא אותם מיד החוצה מהבית ואנחנו נעשה להם דברים לא נעימים. אנשי סדום הרשעים כ"כ לא אהבו אורחים ולכן רצו לעשות לאורחים דברים לא טובים כדי שמעכשו ידעו כל מי שעובר ליד סדום שלא כדאי לו להכנס לסדום "כוונתם לכלות את הרגל (של האורחים) מביניהם... כי חשבו שבעבור טובת ארצם שהיא כגן ה' יביאו שם רבים, והם היו מואסי צדקה"⁵⁰. לוט יצא מחוץ לביתו וסגר את הדלת כדי שלא יכנס אף אחד מהרשעים ח"ו לבית ויזיק לאורחים, והחל לדבר עם אנשי העיר בלשון תחנונים⁵¹ והתחנן שלא יעשו משהו רע

⁴⁵ וראה בחיזקוני יט,ב שרצו להשאר ברחוב "כדי שיראו אותנו אנשי העיר שלהפכה באנו אולי ישובו" בתשובה.

⁴⁶ ב"ר נ. תו"ש יט,כד

⁴⁷ שכל טוב, תו"ש לא

⁴⁸ ב"ר נ., תו"ש כט

⁴⁹ רש"י יט,ד

⁵⁰ רמב"ן יט,ה

⁵¹ תו"ש מ

לאורחים שלו, אחרי שהוא כבר הכניס אותם לביתו וזה לא יפה עכשיו שהוא לא ידאג להם ויוציא אותם החוצה וכלן ביקש מהם לוט שיוותרו לאורחים לוט גם הציע לאנשי סדום דבר שהוא לא בסדר, הוא הציע להם שבמקום שיעשו משהו לא נעים לאורחים הוא יוציא להם את שתי הבנות שלו ואנשי סדום יעשו להם דברים לא נעימים במקום לאורחים.

מה אתם אומרים ילדים, לוט היה צריך להציע לאנשי סדום כאלו דברים? ודאי שלא! בדרך כלל "אדם מוסר עצמו ליהרג על אשתו ועל בנותיו והורג או נהרג, וזה מוסר בנותיו להתעולל בהן"⁵². לוט למד קצת מאברהם אבינו שצריך להכניס אורחים, אך הוא לא למד מספיק ולכן הוא מתנהג בצורה לא טובה. ואפילו להצעה הלא טובה הזו אנשי סדום לא מסכימים והם הלתחילו לצעוק על לוט "גש הלאה" שיזוז מהפתח כדי שיוכלו לשבור את הדלת⁵³, חלק מן האנשים גם צעק על לוט מה זה שהוא הגיע לא מזמן לעיר וכבר הוא מתחיל לעשות שינויים הרי ישחוק שאסור להכניס אורחים עכשיו שאתה עובר על החוקים עוד נעשה לך יותר רע ממה שהשבנו לעשות לאורחים, היו גם אנשים שביקשו ממנו מאוד שיוציא את האורחים החוצה וכשראו כולם שלוט לא זו החליטו פשוט לגשת ולשבור את הדלת.

כשראו המלאכים שזה המצב ועוד מעט והם ישברו את הדלת והם כלל לא מקשיבים ללוט וממשיכים ברשעותם, שלחו המלאכים את היד שלהם החוצה ומשכו את לוט פנימה אל תוך הבית וסגרו את הדלת. אנשי סדום התקרבו אל הדלת לשבור אותה ופתאום המלאכים עשו נס וכל אנשי סדום לא יכלו לראות שום דבר, כולם הסתנווורו, כמו שלפעמים כשיש אור חזק שמש על העיניים שלא מצליחים לראות, כך גם כל אנשי סדום פתאום לא ראו שום דבר. אנשי סדום הרשעים למרות שהם הבינו שקרה פה נס ונעשו פתאום כולם כמו עורים, הם בכל אופן המשיכו לחפש ולמשש ולנסות למצא את הפתח בידיים אך הם לא הצליחו - וילאו למצא הפתח. "אע"פ שהיו מוכים בסנוורים טרחו למצא הפתח כדי לשבור את הדלת, כאמרו ז"ל רשעים אפילו עומדים בפתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה"⁵⁴.

עכשיו אתם מבינים ילדים למה היה צריך להפוך את העיר הזאת, כאלו רשעים הם היו ולא היה שם אף צדיקים בעיר שיוכלו להחזיר אותם בתשובה ולכן לא היתה שום ברירה אלא להחרב את כל המקום. אך כמובן גם בזמן שאין ברירה וצריך שכל האנשים שבעיר ימותו והעיר תהרס ה' זוכר את הצדיקים, וזוכר את אברהם אבינו ובזכותו הוא מציל את לוט.

הפיכת סדום (יט, יב-כו)

כשהמלאכים רואים את רשעת אנשי סדום הם מחליטים שהגיע המן להודיע ללוט שצריך להפוך את העיר כדי שיוכל גם להציל את עצמו בזכות אברהם אבינו. ה' כ"כ אוהב את הצדיק שבזכותו הוא מציל לא רק את לוט אלא אף את משפחתו. המלאכים שואלים את לוט - מי יש לך עוד בעיר הזאת בנים וחתנים, אנחנו מרשים לך להוציא את כולם, מהר לפני שאנו משחיתים - הורסים את המקום הזה, בגלל כל החטאים שהם עשו וכל הדברים הלא נעימים שהם עושים אחד לשני.

לוט יוצא החוצה אל מחוץ לבית וקורא לחתניו "קומו צאו מן המקום הזה כי משחית ה' את העיר" בואו מהר אתם יכולים להנצל אם תלכו אתי ועם המלאכים, עוד מעט כל העיר תשחת - תהרס! החתנים של לוט היו כאלו רשעים שהם אפילו לא האמינו למלאכים שבאמת העיר תהרס עוד מעט. הם אמרו ללוט הרי כל העיר מלאה בשמחה ובצחוק, וכל אחד נמצא בשלוה בביתו, הכל

⁵² תנחומא וירא יב, תו"ש מג

⁵³ ספרנו יט, ט

⁵⁴ ספרנו יט, יא

טוב ונעים פה איך יכול להיות שפתאום הכלי הרס?⁵⁵ לוט המסכן, אתם זוכרים שהוא עזב את אברהם אבינו כדי להגיע לעיר סדום ובסוף מה קורה? אפילו הוא מתחבר לרשעים, אפילו החתנים שלו כאלו רשעים שאינם מאמינים למלאכים.

השחר כבר עולה, עדיין אין שמש אך היום כבר מתחיל להאיר יש קצת אור בשמיים ולוט עדיין מתעכב ולא יוצא. והמלאכים מזרזים את לוט "קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות" - מי שהאמין לך ורוצה לצאת מן העיר קח אותם מהר לפני שכבר יתחיל הזמן של חורבן העיר ובסוף גם אתה תמות בתוכה ח"ו. לוט עוד ממשיך להתמהמה - להתעכב, הוא אומר למלאכים חכו עוד קצת ואני אאסוף את הרכוש, ראו כמה אני מאבד פה "בכסף, בזהב באבנים טובות ומרגליות"⁵⁶ - כשהמלאכים ראו שלוט עוד מתעכב וכבר הגיע זמן הפיכת העיר הם פשוט החזיקו בו ובמשפחתו והוציאוהו בזריזות אל מחוץ לעיר "אמרו לו דיך שאתה ניצול"⁵⁷. וכך לוט ניצל ברגע האחרון בלא שנשאר לו שום דבר מהרכוש - לא בית ולא שדות, לא כסף ולא זהב, לא עבדים ולא בהמות לוט נשאר רק עם הבגדים שלו. אתם זוכרים ילדים שפעם כשלוט היה עם אברהם אבינו היה לו המון דברים, ה' ברך את אברהם וגם את כל מי שקרוב לו. ולוט המסכן העדיף להתרחק מאברהם וללכת לעיר של רשעים כי חשב ששם ירויח יותר כסף - ששם יש המון עצים ונהרות ובהמות, אברהם הרי בכלל לא הראה לו את העיר סדום, ולוט הלך דוקא לשם כדי להתעשר. ובסוף מה קרה, לוט נהיה מזה עשיר או עני? עני גמור! אין לו שום דבר, הכל נשאר בסדום ונקבר בחורבות שלה. מי שמתחבר לצדיקים - ה' מברך ומעשיר אותו, ומי שלרשעים - הוא רק מפסיד.

המלאכים אמרו ללוט לאחר שיצא מן העיר עכשיו תמלט מהר מהעיר ותתרחק ותלך אל ההר, תרוץ מהר מהר בלא הפסקה ובמיוחד מאוד חשוב אל תסתכל אחורה על העיר כשהיא נהפכת. למה שלוט לא יסתכל? "אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול, אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול"⁵⁸ זה לא יפה שלוט יסתכל על העיר שנהפכת כאילו רק העיר צריכה לההרס והוא לא, ולכן אמרו לו המלאכים שלא יסתכל אחורה כי באמת גם הוא היה צריך למות בעיר, אך מדוע ניצל? בגלל שה' כ"כ אוהב את אברהם אבינו ולא רצה שיצטער ולכן הוא דאג להוציא את לוט מן העיר.

לוט באמצע הדרך התעייף מאוד והחליט לבקש מהמלאכים שלא יצטרך לרוץ עד' להר "באשר הדרך להר רחוקה וכוחי חלוש"⁵⁹ ופן תדבקני הרעה ומתתי. ולכן לוט מבקש מהמלאכים שירוץ רק עד לעיר הקרובה ואע"פ שגם העיר הזאת היתה צריכה לההפך לוט ביקש שה' לא יהפוך את העיר הזאת והוא יוכל להמלט אליה. ה' קיבל את בקשתו לש לוט לא להפוך את העיר צוער ואמר ללוט שימהר להגיע לשם. לוט הגיע לצוער סמוך לזריחה, ברגע שלוט הגיע לעיר זה היה בעלות השחר ואז החל פתאום לרדת גשם על סדום, הגשם הזה התחזק ונהפך להיות מטר של אש וגופרית. למה בהתחלה ירד גשם? ה' רצה לתת לאנשי סדום אפשרות אחרונה לחזור בתשובה, אפילו שהם היו כאלו רשעים ה' לא רצה להרוג אותם מיד אולי ברגע האחרון הם יחליטו להתנהג יפה ולכן ה' עשה להם בהתחלה סימן שהולך להיות עוד מעט הפיכה של העיר, וכשראה שאפילו

⁵⁵ ע"פ ב"ר ג, תו"ש עו-ז

⁵⁶ ב"ר ז, תו"ש פ"ה

⁵⁷ תו"ש צג

⁵⁸ רש"י יט, יז

⁵⁹ מלבי"ם יט, יט

כשהתחיל הגשם לא חזרו בתשובה אז ה' עשה שתדאש וגופרית מהשמיים⁶⁰. ואז ה' הפך את כל הערים האלו של הרשעים ואף אחד לא ניצל "לא כמו ברעידת הארץ ... (שיש ש)ניצולים האנשים ע"י שבורחים על פני השדה, אבל כאן לא נמלט איש כי ירד עליהם גפרית ואש ולא יכלו לברוח"⁶¹. אשתו של לוט שהלכה מאחוריו של לוט, לא האמינה לדברי המלאך שאמר אל תביט אחריך והביטה לראות את המהפכה, ונדבק בה הנגף וגופה נהפך לנציב מלח להיות לאות על רשעתה, כי היו מעשיה כמעשי אנשי סדום⁶². אתם יודעים למה היא נהפכה דוקא לעמוד של מלח? בגלל שהיא היתה רשעה גדולה וחטאה במיוחד במלח שלילה כשהיגוע המלאכים לביתו של לוט לאחר שהוא הזמין אותם, אשתו של לוט לא שמחה באורחים, היא חשבה כמו אנשי סדום הרשעים שאסור להזמין אורחים, ולכן היא רצתה שכולם ידעו שהגיעו אליהם אורחים כדי שיבאו להוציא אותם. מה היא עשתה היא הלכה לשכנים ושאלה אותם: יש לכם מלח? הם שאלו למה היא צריכה והיא הסבירה להם שיש אורחים בבית שלה ולכן היא צריכה מלח, וכך התפרסם לכל אנשי סדום שיש אורחים בביתו של לוט. ולכן בגלל שחטאה במלח נענשה במלח וברגע שהסתכלה אחורה לכיוון העיר סדום באותה שניה גם היא מתה ונהפכה לעמוד של מלח⁶³. אברהם אבינו כדרכו מידי יום להשכים מוקדם בבוקר ולהתפלל תפילת שחרית ברגע הראשון שאפשר להתפלל בזמן שהשמש זורחת, גם היום אברהם אבינו השכים מוקדם בבקר והגיע אל אותו מקום שבו עמד אתמול והתפלל על סדום שאם יש בה 50 צדיקים שלא תחרב. אברהם עומד באותו מקום והוא רואה מרחוק את האיזור של סדום שבכלל לא רואים אותה מרוב שהיא רחוקה, אך הוא רואה עשן שעולה מאותו מקום והוא מבין שכנראה סדום חרבה. והתורה מספרת לנו שאפילו בזמן הזה שה' חריב את סדום הרשעה - "אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הצדיקים... ויזכור אלוקים את אברהם, וישלח את לוט מתוך ההפכה"⁶⁴ ולוט ניצל בזכותו של אברהם אבינו.

חטא בנות לוט (יט, ל-לח)

לוט הגיע מסדום עד סמוך לעיר צוער אך הוא לא רצה לגור בצוער עצמה כי הוא חשש שה' ויתר לצוער רק באופן זמני "חשב בליבו כי לא יאריך לו עוד אחרי שיש לו זמן רב להמלט ההרה"⁶⁵ ולכן לוט החליט לגור לבינתיים במערה ליד צוער והוא ובנותיו "היו סבורות שנתכלה עולם כדור המבול"⁶⁶ בנות לוט היו בטוחות שהעולם כולו נחרב יחד עם סדום ולכן הן חושבות מה אפשר לעשות הרי בעולם נשארו רק אבא שלנו לוט ואנחנו שתי הבנות שלו וכך הן חשבו, ואיך העולם יוכל להמשיך להתקיים הרי אין יותר שום אבא ואמא בעולם וכך לא יהיו יותר ילדים שיוולדו ובסוף לא יהיו שום אנשים בעולם. כמובן שכל מה שהם חשבו זה טעות בגלל שבאמת היו עוד אנשים בעולם. אך הם חשבו כך ולכן כדי שהעולם ימשיך להתקיים החליטו שהם צריכות להתחתן עם אבא שלהן לוט וכך יוולדו להם ילדים. אתם יודעים ילדים שזה איסור חמור מאוד להתחתן עם אבא, כתוב בתורה שמי שעושה כזה דבר צריך להרוג אותו בבית דין. אמנם הן עשו

⁶⁰ ע"פ יונתן בן עוזיאל יט, כד

⁶¹ העמ"ד יט, כה

⁶² מלבי"ם יט, כז

⁶³ ב"ר נא, תו"ש קנד

⁶⁴ ברכות נד, תו"ש קסו

⁶⁵ רמב"ן יט, ל

⁶⁶ ב"ר נא, תו"ש קעט

את זה מתוך כוונה טובה אך זה איסור חמור מאוד!⁶⁷ בלילה כשלוט התכונן לשינה השקו בנות לוט את אבינן הרבה יין כך שישתכר וירדם, ולאחר שהוא נרדם החליטה הבת הגדולה יותר שהיא תתחתן עם אבא שלה ראשונה. היא התחתנה אתו באותו לילה, ולמחרת שוב השקו אותו יין והפעם הצעירה אמרה שהיא תתחתן עם אבא שלה. ולוט לא ידע שום דבר לא כשהלכו לישון ולא כשקנו בבוקר.

עבר זמן ובנות לוט פתאום מרגישות שהן בהריון ואחרי כמה חדשים נולד לכל בת של לוט תינוק אחד. מי האבא של התינוק הזה? לוט הוא האבא שלו, התינוקות האלו נולדו ע"י העבירה שעשו בנות לוט.

ילדים, מי שעבר בטעות עבירה מה ראוי יותר שיעשה יפרסם לכולם במה חטא, או שלא, שלא יגלה שחטא חטא כזה חמור. כמובן שכך עדיף שלא יגלה שחטא אך בנות לוט אחרי שנולדו התינוקות כל אמא קראה לבן שלה בשם, ואתם יודעים באיזה שם קראה הגדולה? בשם 'מואב'. מה פירוש השם מואב- מַאב, התינוק הזה נולד מחתונה של בת עם אבא שלה, אוי ואבוי! הבת הגדולה במקום להתבייש בחטא הנורא שחטאה, במקום להיות בשקט ולא לגלות את החטא, במקום זה היא מגלה ועוד קוראת לבן שלה בשם שמגלה את החטא - מואב. הבת השני לעומת זאת קראה לבן שלה בשם טוב - בן עמי, שם שהוא לא מזכיר החטא.⁶⁸

פרק כ' - שרה בבית אבימלך

אברהם אבינו כששמע את הדבר הנורא הזה שקרה עם לוט ובנותיו מיד רצה להתרחק מהמקום הזה, אברהם לא מסוגל להיות ליד כזה מעשה רע ולכן אברהם עוזב את העיר חברון שגר בה עד עכשיו ונוסע דרומה לארץ הנגב.⁶⁹

אברהם אבינו גם רצה לעבור למקום אחר בגלל שאברהם אבינו כל הזמן רוצה לעשות טוב לאנשים להכניס אורחים ולפרסם את שם ה' בעולם, ועכשיו שחרבה סדום וכל האיזור שמה חרב הרוס ולא מצמיח שום דבר כבר אין כמעט אנשים שעוברים באיזור שהיה אברהם אבינו בחברון, עד עכשיו היו הרבה אנשים שהולכים בדרך לסדום ומסדום ועכשיו כמעט ואין אנשים בדרך הזו "לפי שחרב מקומה של סדום פסקו העוברים ושבים ואמר מה אני מפסיק צדקה מביתתי, הלך ונטע לו אהל בגרר"⁷⁰ וישב בין קדש ובין שור. "בין ב' עיירות גדולות כדי לקרא שם בשם ה' אל עולם"⁷¹ "כי ידע רצון ה' שלא ישב במקום אחד רק הלך ונסוע לפרסם אמונת ה', ולהיות גר בארץ כאורח נטה ללון"⁷². "ותכלית הנסיעה מחברון... כדי לקיים מצוות ה' והיית לאב המון גויים"⁷³ אברהם אבינו מגיע לגרר והוא יודע שגם בגרר ישנם אנשים שלא למדו את התורה, אמנם זה לא מקום של רשעים כמו מצריים אך זה מקום בלי יראת אלוקים (כ,יא) ולכן אברהם אבינו חשש שאולי גם פה יהרגו את הבעל אם ידעו ששרה נשואה ולכן אברהם אמר על שרה שהיא אחותו כוך

⁶⁷ "אמר הקב"ה אלו כמעשיכן הייתי דן הייתם חייבים שריפה אלא שנתכוונתם לבנין העולם" (אגדת בראשית כה, תתו"ש יט,קפ)

⁶⁸ "אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אפילו שכר שיחה נאה, דאילו בכירה דקאמר מואב, אמר לו הקב"ה למשה אל תצר את מואב ואל תתגר במ מלחמה - מלחמה הוא דלא, הא אנגריא (שעבוד מיסים) עביד בהו (תעשה בהם), צעירה דקאמרה בן עמי אמר לו הקב"ה למשה 'וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר במ' כלל, דאפילו אנגריא לא תעביד בהו" (ב"ק לח: תו"ש יט,קצה)

⁶⁹ "פנה מפני ריח רע שהיו אומרים לוט בן אחי אברהם בא על שתי בנותיו" (ב"ר נב, תו"ש כד,

⁷⁰ בראשית רבה נב, תו"ש כ,א

⁷¹ ספורנו כ,א

⁷² מלבי"ם כ,א

⁷³ העמ"ד כ,א

גם שרה אמרה לכולם⁷⁴. אבל "לא היה זה כמו במצריים... כי אנשי זימה הם, אבל המלך הזה תם וישר גם אנשיו טובים רק אברהם חשד אותם והיה אומר לכל אחותי היא"⁷⁵ אבימלך היה המלך של גרר וברגע שהוא שמע ששרה פנויה, שאין לה בעל לקח אותה אליו שתהיה אשתו "הנה זה פלא שהיתה שרה אחרי בלותה יפה עד מאוד יקחנה המלכים"⁷⁶ "יודיע כי שרה אחרי בלותה היתה לה עדנה"⁷⁷. אבימלך לוקח אותה לביתו ואע"פ שהוא לא ידע שהיא אשת איש זה עדיין לא בסדר שעדיין יש פה איסור גזל "ואין היתר למלך לקחת נשים בחזקה"⁷⁸ אך אבימלך לוקח ושרה כמובן עצובה ואיננה רוצה להיות בבית של מלך למרות העושר הגדול שתזכה לו⁷⁹ ושרה ואברהם מתפללים ששרה תנצל.

ה' שומר על הצדיקים ומיד באותו לילה שהוא לוקח את שרה ה' מתגלה בחלום לאבימלך "ולא נזכר.. וירא.. לא דיבור כמו שנזכר באבות ובשאר נביאים... כי אמנם לא נראה הא-ל יתברך כלל אז, אבל בא אליהם קול אומר בלבד"⁸⁰ וה' אומר בחלום לאבימלך שהוא עומד למות "הנך הולך וכלה בחולי שהתחיל בך כי עצור עצר ה'"⁸¹ בגלל שהוא לקח את שרה לביתו והיא באמת אשת איש - אשתו של אברהם אבינו. ה' לא רק אמר לאבימלך בחלום שהוא ימות אלא גם התחילה לכל אנשי הארמון מין מחלה משונה שכולם נעצרו - נשים שצריכות ללדת לא יולדות, הן כבר מאוד רוצות ללדת וזה מאוד כואב והתינוק לא יוצא, ולא רק הנשים שצריכות ללדת אלא כל אנשי הארמון לא יוצא שום דבר מהגוף, מרגישים שהעיניים מלאות בדמעות ושם דבר לא יוצא, האף מנוזל והכל נעצר בפנים, מרגישים שהבטן כואבת וצריכים להתפנות ואי אפשר "אחד הגדולים ואחד הקטנים, אחד האנשים ואחד הנשים, אחד העבדים סתם הקב"ה כל המעיונות שלהם, אחד מהם לא הטיל מיים ולא נפנה ולא הוציא ליחה מאפיו ולא דמעה מעיניו, כולם עצורים וחתומים ומכוסים. וכל כך למה? על דבר שרה אשת אברהם"⁸² "ואפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה"⁸³

אבימלך ברגע שה' אמר לו את הדברים בחלום מיד החליט של א יתקרב בכלל לשרה, ואף אמר לה' שלמה הוא צריך למות הרי הוא לא ידע שהיא אשת איש והוא באמת צדיק, הוא לא היה לוקח אתה אם היה יודע שהיא אשת איש. וה' אמר לאבימלך בחלום שהוא באמת יודע שאבימלך לא עשה את הדבר הרע הזה בכוונה ולכן ה' מנע אותו מלחטוא וגילה לו בחלום ששרה היא שת איש כדי שלא יחטא. ועכשיו הוא יכול לתקן ולהשיב את שרה לאברהם ויבקש מאברהם שיתפלל עליו שיחיה "ואם אינך משיב דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך". ואף על פי שאבימלך ישיב את שרה זה לא מספיק "ואני לא אסלח לך אפ"י⁸⁴ שתשיב את אשתו עד שיתפלל הווא עליך, וצריך שתפייסהו כדי שיתפלל בעדך ועל ידי תפילתו אסלח לך וארפאך מאשר הכיתיד, כי אתה צריך סליחה א"פ שעשית בתום לבבך, כי אפילו לא היתה אשתו אלא אחותו דבר רע הוא לקחת אשה שלא מדעתה ואפילו היא פנויה כי עושק הוא, כל שכן אם היא אחות אדם צדיק שמעביר על רצונו

⁷⁴ ראה עוד בענין זה במה שכתבנו בפרשת לך יב, יא-יג

⁷⁵ רמב"ן כ,ב

⁷⁶ רמב"ן כ,ב

⁷⁷ מלבי"ם כ,ב

⁷⁸ מלבי"ם כ,ו

⁷⁹ ראה לעיל בפרק יב באריכות

⁸⁰ ספורנו כ,ג

⁸¹ ספורנו כ,ג

⁸² פסיקתא רבתי מב, תו"ש כ,פס

⁸³ ב"ק צב. תו"ש כ,ד

⁸⁴ רד"ק כ,ז

ועל רצונה וראוי להעניש אע"פ שאינו חייב מיתה". מי שחטא לשני לא מספיק שיחזיר לו את מה שלקח או עשה לו רע, אלא צריך לדאוג לפייסו לשמח אותו ולהתנצל בפניו על מה שעשה עד שישלח לו בלב שלם.

אבימלך אחרי שראה את כל הדברים בחלום השכים מוקדם מאוד בבוקר "לא המתין לעם קום המלכים משנתם כי לבו חרד על החלום"⁸⁵ "שהי מצפה לבוקר אימתי ישכים"⁸⁶. אבימלך חיכה וציפה כל הזמן מתי יאיר הבוק ואוכל לתקן את חטאי וברגע שהתחיל להאיר "מיד השכים ויקרא לכל עבדיו, אמר להם כך וכך אמר לי הקב"ה בחלום הלילה"⁸⁷. וגם עבדיו "שהיו נסכמים בלקיחת האשה ושהללו אותה לו כדי שיקחנה"⁸⁸ יראו מאוד ברגע ששמעו את הדברים שאבימלך סיפר להם.

אבימלך שלח לקרא לאברהם אבינו וכשאברהם הגיע הוא שאלו "מה עשית לנו מה חטאתי לך... מה ראית כי עשית את הדבר הזה?" "מסתמא יראת ממני, אמור לי מה ראית לירא ממני, והלא באמת פלישתים בכלל היו בעלי דרך ארץ ולא גזלו מעולם אשה"⁸⁹ ואם כן מדוע גרמת לי לחשוב שהיא פנויה ולקחת אותה? ואברהם הצדיק מסביר לאבימלך, אתה צודק שאתם באמת אנשים מאוד מנומסים ועם הנהגות טובות בדרך כלל, אך אתם לא לומדים תורה ומי שלא לומד תורה גם אם הוא מתנהג יפה לא בטוח שתמיד יהיה כך, כולי פעם אחרת הוא יחשוב משהו אחר. מי שלמד תורה הוא תמיד עושה מה שכתוב בתורה ולכן תמיד עושה מעשים טובים כמו שכתוב בתורה שה' צוה לעשות, אך אתם אין אצלכם יראת אלוקים, אתם מתנהגים יפה רק לפי מה שאתם חושבים ולכן חששתי שאולי תראו פתאום אשה יפה ותחליטו שמותר לקחת אותה ולכן אמרתי שהיא אחותי כדי שלא תהרגוני בגללה, ובאמת היא לא רק אשתי אלא גם קרובתי - אחותי ולכן ביקשתי ממנה שבכל מקום שנגיע אליו תעשה עמי חסד ותאמר שהיא אחותי כדי שלא יהרגוני. מי שהוא לומד תורה, יש לו יראת שמיים, עושה את מה שה' אומר, מובטח לו שלא יחטא "גדולה יראה שכל מי שהוא ירא שמיים מוחזק לו ש⁹⁰אינו חוטא, וכל שאין בו יראת שמיים מוחזק לו שאינו מונע עצמו מכל חטא" "הודיע לו (אברהם לאבימלך) שגם אם נראה איש או עם שהוא פילוסוף גדול וחקק לו נימוסים ישרים, והרגיל את עצמו במדות טובות ע"פ עצת שכלו, והא עושה משפט וצדקה הכל עפ"י עצת שכלו. בכל זאת לא נוכל לבטוח על האיש ההוא או העם ההוא... שתמיד יגבר שכלו על תאוותו... השכל לבדו ונימוסים השכליים לא יעמדו בפני זרועות התאוה"⁹¹ "דמי שאין בו יראת אלוקים אינו יכול להתגבר על יצרו המכריע את דעת האדם ולכן יראתי פן יהרגוני"⁹²

לאחר מכן אבימלך הזדרז ו"השיב את הגזלה שהיא שרה אשתו, וגם פייסו במתנות רבות, שימחול לו על צערו ובושתו וכדי שיתפלל בעדו"⁹³. אבימלך נתן לאברהם צאן ובקר ועבדים ושפחות, והוסיף לפייס את אברהם ואמר לו שיכול לגור באיזה מקום שרוצה "בטוב בעיניך שבי". אבימלך גם כ"כ הצטער על מה שעשה וניסה בכל מאודו לפייס את אברהם ולשמחו כדי שישלח לו. אבימלך גם דיבר עם שרה וניסה לפייסה ולשמחה ואמר לה שהוא נתן לאברהם מתנות ובנוסף אלף כסף -

⁸⁵ רד"ק כ,ח.

⁸⁶ תנחומא ישן, תו"ש מו

⁸⁷ שם

⁸⁸ רד"ק כ,ח.

⁸⁹ העמ"ד כ,י.

⁹⁰ מדרש הדול, תורה שלמה נו.

⁹¹ מלבי"ם כ,יא.

⁹² העמ"ד כ,יא.

⁹³ מלבי"ם כ,יד.

המון המון כסף. וכל זה הוא נתן לאברהם כפיצויים על כך שהוא לקח את שרה יום אחד מבעלה ולכן הוא מבקש משרה שתסלח לו. ואברהם ושרה כמובן מיד סלחו ואברהם התפלל שאבימלך יתרפא, וה' ריפא את כל בית אבימלך "וכולם מתרפאים מן עצירתם, ולא עוד אלא איברו כל בני ביתו של אבימלך וילדו זכרים".⁹⁴

הולדת יצחק

שרה כבר בת תשעים וב"ה היא מרגישה שכבר יש לה תינוק בבטן כמו שהמלאכים אמרו שעוד שנה יולד לה תינוק בדיוק קורה. ה' פקד את שרה והיא בהריון ב"ה והנה היא גם זוכה ללדת בן. אברהם כבר בן 100 ושרה בת תשעים, זקנים מאוד מאוד בגיל כזה בכלל לא יכולים ללדת אך כמובן מה שה' מבטיח ה' מקיים ושרה סוף סוף יולדת בן ואברהם קורא לו בשם יצחק. אברהם ושרה כל כך שמחים סוף סוף יש להם בן, בן שימשיך את העם של הצדיקים. וביום השמיני ללידה אברהם אבינו זוכה לקיים בו את מצוות ברית המילה. זו פעם ראשונה שמלים מישחו בזמן שכתוב בגיל שמונה ימים, הרי קודם כשנימולוכל ביתו של אברהם כולם כבר היו גדולים. שרה כל כך שמחה ומודה לה' על הצחוק הגדול שזוכה לו - על השמחה הנפלאה שסוף סוף יש לה בן והיא משבחת ומודה לה' על גדלו וטובו וכמה הוא שומר הבטחתו ומקיימה אפילו לאחר הרבה שנים.⁹⁵ שרה גם כולה מלאה בפליאה על הנס המיוחד שקרה לה הרי "מי בכל השומעים שאמר לאברהם מתחילה תניק בנים שרה? אין בעולם שיאמר אליו כן, אפילו לנחמו, כי לא עלה זה על לב איש מעולם".⁹⁶ הרי אף אחד לא האמין אך ב"ה ה' מבטיח וה' מקיים וזכיתי לבן כזה נפלא, וכל מי ששומע את הבשורה הנפלאה הזו יצחק לי - ישמח עלי. לכן גם אברהם קרא לבנו בשם יצחק כמו שה' ציוה.⁹⁷ בגלל שכל מי ששמע את הבשורה הזאת צחק ושמח, ועוד יותר מכך כל העולם ישמח בזכות הילד הצדיק הזה.⁹⁸

יצחק הולך וגדל, אברהם אבינו כבר מחכה ומצפה לזמן שימחק ילמד ספרים קדושים, יצחק הצדיק בטח כ"כ שמח ללמוד מהתורה הקדושה הוא ישאל שאלות ויעה ויקשיב, רואים כ"כ כמה שהתורה מתאימה לו, כזה ילד צדיק הוא. יצחק עדיין קטן הוא עדיין יונק מאמו ועוד מעט יזכה להתחיל ללמוד תורה. ביום שיצחק גומר לינק, הוא כבר בן שנתיים ונכנס לשנתו השלישית, אברהם עושה משתה גדול להודות לה' על שזכה ב"ה לבן, ועל שמחתו הגדולה שעכשיו כבר יכול להתחיל ללמוד אותיות ותורה. "ויגדל הילד ויגמל - נשלמה יניקתו הוא לכ"ד חודש משנולד... משתה גדול - עשה אברהם אבינו זה ליצחק משמחתו בו ומשנשלמה יניקת הולד מתחיל לדבר וראוי לחנכו באותיות. ואמרו רבותינו ז"ל בן שלש שנים לאותיות".⁹⁹ אברהם הזמין למשתה את כל גדולי העולם את שם ועבר - תלמידי החכמים הגדולים שהיה להם בית מדרש, ואת אבימלך מלך גרר.¹⁰⁰ ועוד מלא אנשים גדולים וחשובים ואת כולם אברהם הזמין שכולם ידעו שמה שה' מבטיח ה' מקיים. אתם יודעים ילדים שבין האנשים שבאו למשתה היו הרבה אנשים שכל השנים לא האמינו שיוולד בן לאברהם ושרה ואברהם הזמין אותם עכשיו שכולם ידעו וילמדו שה' יכול לעשות הכל וקיים את הבטחתו ונולד בן לאברהם.¹⁰¹ גם ישמעאל כמובן היה במשתה שגם הוא ידע

⁹⁴ פס"ר מב, תו"ש כ,פב

⁹⁵ ע"פ רש"י כא,ז

⁹⁶ רמב"ן כא,ז

⁹⁷ לעיל יז,יט

⁹⁸ תו"ש יז, ס"ק קמא

⁹⁹ רד"ק כא,ח

¹⁰⁰ תנחומא ישן וישלח כג, תו"ש כא,נה

¹⁰¹ ע"פ ב"ר נג. תו"ש כא,נג

שאברהם כ"כ שמח בן חדש שנולד הוא הבן שימשיך את עם ישראל ולא ישמעאל, וכולם סעדו ושמחו בסעודה והאמינו שב"ה נולד בן לאברהם אבינו שהוא ימשיך אותו.

בזמן שכולם שמחו במשתה ראתה שרה פתאום את ישמעאל שהוא אומר כל מיני דברים לא נכונים. הוא עשה צחוק מהמשתה "וראתה אותו מלעיג על יצחק או על המשתה הגדול" ¹⁰² "ראתה שרה שישמעאל מצחק ומתלוצץ על המשתה הזה ... שאמר כמו ליצני הדור שמאבימלך נתעברה שרה ורק הוא נולד מאברהם" ¹⁰³ "עודנו מטיל ספק לאמר כי אין הוכחה מזה שעושה אברהם להנאת אשתו האהובה לו ביותר" ¹⁰⁴ "מלעיג על המשתה שנעשה בבית אברהם באומרו שנתעברה מאבימלך, והטעם שלא קרה זה בעת לידת יצחק כי ישמעאל שמע זאת אח"כ מליצני הדור" ¹⁰⁵

אתם זוכרים ילדים שכבר פעם אמא של ישמעאל - הגר חשבה שהיא האשה החשובה יותר ושרה העבירה אותה קשה עד שברחה והמלאך אמר לה שבאמת שרה היא החשובה. עכשיו שוב הבן שלה ישמעאל כנראה שלמד ממנה "ושרה הכירה שלצחוק זה הסיתו אמו" ¹⁰⁶ והוא חושב שהוא הבן החשוב, ועוד אומר כזה שקר, שבכלל יצחק לא נולד מאברהם, הוא בכלל בן של מישואח אחר, וגם אם הוא נולד מאברהם אני הבכור ואני החשוב ואני ממשיך את העם של אברהם אבינו "כשנולד יצחק היו אומרים נולד בן לאברהם אבינו שנוטל שני חלקים, והיה ישמעאל מצחק ואומר אני בכו ונוטל שני חלקים" ¹⁰⁷.

וישמעאל הרשע הזה לא רק שהוא אמר שהוא הבן החשוב הוא היה עושה גם כל מיני דברים לא טובים - הוא היה לוקח חגבים ומקריב אותם לפסלים! אוי ואבוי! אברהם אבינו מלמד את כל העולם להתפלל לה' ולא לפסלים, ובתוך הבית שלו נמצא ישמעאל הרשע והוא לא מקשיב לו ומשתחוה לפסלים. ולא רק זה אלא הוא גם היה גונב נשים שלא שלו ואפילו שרה ראתה שהוא ניסה לירות חיצים על יצחק כדי שהוא ימות" ¹⁰⁸. "פעם אחת ראה (ישמעאל את) יצחק יושב לבדו וירה עליו חץ להרגו, ראתה שרה והגידה לאברהם כזה וכזה עשה ישמעאל ליצחק, אלא עמוד וכתוב ליצחק כל מה שנשבע הקב"ה ליתן לך ולזרעך, חייך שאין בן המאה הזאת יורש עם בני עם יצחק, שנאמר ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה... אמרה שרה כתוב גט גירושין ושלח את האמה הזאת ובנה מעלי ומעל בני" ¹⁰⁹. שרה ראתה שאין ברירה וחייבים לגרש את ישמעאל ואמו כדי שח"ו אנשים לא יטעו לחשוב כמו שישמעאל אומר שהוא הבכור החשוב וילמדו ממעשיו הרעים ולכן דרשה מאברהם שיגרש אותם.

לברהם זה היה קשה מאוד לגרש את הבן שלו, היה לו קשה מאוד לשמוע שהבן שלו עושה מעשים רעים "ומכל הרעות שבאו על אברהם היה קשה ורע בעיניו הדבר הזה מאוד" ¹¹⁰. הרי מה אבא הכי רוצה בעולם? שהבנים שלו יהיו צדיקים ופה הוא שמע שהבן שלו נהיה רשע, זה מאוד מאוד ציער את אברהם. וגם אברהם הצאער מאוד מכך שהוא צריך לשלוח אותו עכשיו במקום לנסות ללמד אותו, אברהם חשב שעדיף להשאיר אותו בבית ולנסות לחנך אותו שיחזור בתשובה "כי אף על פי שהיה בן האמה, בנו היה והיה אוהב אותו כי היה בכורו והיה מרחם עליו כרחם אב על בנים, ובדרך טובה היה הולך כי היה גדל עמו ולמדו דרך ה' כי אפילו לאחרים היה מלמד ומדריך בדרך

¹⁰² רמב"ן כא, ט

¹⁰³ מלבי"ם כא, ט

¹⁰⁴ העמ"ד כא, ט

¹⁰⁵ ספורנו

¹⁰⁶ מלבי"ם כא, ט

¹⁰⁷ תוספתא סוטה ו', תו"ש כא, נה

¹⁰⁸ ע"פ תוספתא סוטה ו', תו"ש כא, נה

¹⁰⁹ פרדר"א ל', תו"ש ס

¹¹⁰ פרדר"א ל', תו"ש סד

טובה כש"כ לבנו והיה רע בעיניו שיגרשהו מביתו"¹¹¹. ולכן אברהם חשב שעדיף שלא לשמוע בקול שרי ולהשאיר אותו בבית. "באותו הלילה וגלה הקב"ה על אברהם אבינו, אמר לו אברהם אי אתה יודע שהיתה שרה ראוייה לך לאשה... הגר לא נקראת אשתך אלא שפחתך וכל שדברה שרה באמת דברה"¹¹². ה' ציוה את אברהם לשמוע בקול שרי ולעשות את כל מה שאמרה כי היא צודקת שאין לישמעאל שום חלק בירושה "כי מה שאמרתי לך ולזרעך לא אמרתי אלא על יצחק, כי הוא הזרע המיוחד לך"¹¹³ "כי הלב והסגולה יש רק ביצחק"¹¹⁴ ולכן תגרש את ישמעאל. ואל תדאג שמא ישמעאל ימות ברעב או משהו דומה כי הוא גם יחיה אך לא יהיה העם החשוב "וגם את בן האמה לגוי אשימנו כי זרעך הוא"

אברהם אבינו הצדיק למרות שחשב בהתחלה שלא צריך לשלח את ישמעאל ברגע ששמע שה' מצוה אותו לעשות כדבר שרה מיד השכים בזריזות קודם עלות השחר¹¹⁵ קם מוקדם מאוד "לעשות מצוות האל"¹¹⁶ - לשלח את ישמעאל והגר. כמובן שאברהם אבינו דואג להם, הוא עדיין מרחם עליהם ואוהב אותם ומקווה שישמעאל יזכה לחזור בתושבה, אך הוא מזדרז לעשות רצון קונו בשילוח ישמעאל. הוא לוקח צידה לדרך - לחם וחמת (כד) מיים - שיהיה לה בכמות מספקת עד שתגיע למקום שהיא רוצה להגיע אליו, אך לא נותן לה שום דבר מעבר לזה. אברהם אבינו הצדיק ברגע ששמע שזהו רצון ה' מיד מבטל את רצונו ועושה כל בדיוק כמו שה' רוצה. "וישכם אברהם בבוקר - מספר צדקת אברהם א. שהשכים בבוקר לקיים מצוות ה'. ב. שלא נתן בידה כסף וזהב רק ויקח לחם... ד. שם על שכמה - שלא הניחה שתאכל בביתו ואחר תלך רק שם על שכמה... ו. ותלך ותתע - שלא שלח עמה אחד מעבדיו להורות לה הדרך, ושלח אתהו בלי לוייה שלא כדרכו אף עם אורחים נוכריים שהיה הולך עמם לשלחם, כי שמר מצוות ה'"¹¹⁷. אברהם אבינו משלח את הגר וישמעאל ונותן להם צידה לדרך כמה שהם צריכים ואת כד המיים שם על שכמה של הגר "לאות שפחות, על דרך והתעני תחת ידיה"¹¹⁸, "שכן דרך עבדים שיהיו ממלאים כדים על שכמם"¹¹⁹. הגר הלכה יחד עם ישמעאל, יצאה למדבר ובאמצע הדרך התבלבלה וטעתה ולא ידעה לאן ללכת ומרוב שהתבלבלה הם התעכבו הרבה במדבר ונגמרה להם כל הצידה שאברהם נתן להם "ותתע במדבר שבע, לפיכך, ויכלו המיים מן החמת, שאילו הלכה דרך ישר, היה מספיק לה החמת מיים שנתן לה אברהם עד המלון"¹²⁰.

כשנגמרו המים ישמעאל החל להתייבש ונהייה חולה מסוכן מרוב שהיה צמא, בהתחלה "היתה נושאת אותו כי עייף מהדרך והצמא, וכשראתה כי לא היתה מוצאה מיים השליכתו מחיקה תחת אחד השיחים"¹²¹ והלכה והתייבשה במרחק מסוים ממנו מכיון שלא רצתה לראות אותו בשעה שימות, ושם במקום שישבה החלה לבכות וגם ישמעאל החל לבכות ולהתפלל לה' שיציל אותו וה' שמע אל תפילתם "ויקרא מלאך אלוקים אל הגר מן השמיים, ויאמר לה מה לך הגר אל תראי כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם" "במקום אשר הוא שם, הודיע אותה שלא יצטרך

¹¹¹ רד"ק כא, יא

¹¹² פרדר"א ל, תו"ש כא, סח

¹¹³ רד"ק כא, יב

¹¹⁴ מלבי"ם כא, יב

¹¹⁵ העמ"ד כב, ג

¹¹⁶ רד"ק כא, יד

¹¹⁷ מלבי"ם כא, יד

¹¹⁸ ספרונו כא, יד

¹¹⁹ ב"ר נג, תו"ש כא, פא

¹²⁰ רשב"ם כא, יד

¹²¹ רד"ק כא, טו

ללכת משם, כי במקום ההוא ירווה צמאו מיד¹²². ה' עזה נס ובדיוק במקום שבו היה ישמעאל פתאום נבראה באר, ה' כ"כ דואג ומיטיב ואפילו לרשים, אולי יחזרו בתשובה בסוף. ולכן אפילו בשביל ישמעאל ה' עשה נס כזה מיוחד ובאמצע המדבר, מקום שאין שום מים, פתאום נהייתה באר. ה' פקח את עיניה והיא ראתה את באר המים "אפשר שהיה הבאר שם והיה מכוסה בין השיחים או היה רחוק ממנה... ואלוקים היטיב ראותה לפי שעה לראותו"¹²³ והיא מילאה את החמת ממימי הבאר והשקתה את ישמעאל. ומאז ישמעאל הלך בוגדל במדבר ונהיה "רובה קשת" - כלומר נער מורה בקשת¹²⁴ צד חיות במדבר, הולך ומסתובב כל הזמן במדבר ממקום למקום וחי חיי אדם פראי כמו שאמר המלאך להגר עוד לפני שנולד ישמעאל שהוא יהיה פרא אדם. ואמו לקחה לו אשה מארץ מצריים - מאותה ארץ של רשעים שהשוטרים בגבולות היו לוקחים כל אשה יפה משם הוא לקח אשה. כזה רשע הוא היה.

ברית אבימלך ואברהם (כא, כב-לד)

אברהם אבינו הולך ומצליח בכל מעשיו ואפילו הגויים מבינים שה' אוהב את אברהם אבינו ועוזר לו. אתם יודעים ילדים שלכל מדינה יש מלך - מי שמחלי על המדינה, ולכן מדינה יש גם שר צבא - רמטכ"ל, מי שאחראי על כל החיילים ואומר לצבא מה לעשות על מי לשמור ועם מי להלחם. גם למדינת פלישתים שבא גר אברהם אבינו יש מלך - אבימלך, ורמטכ"ל, שר צבא - פיכול. בד"כ הרמטכ"ל קובע עם מי להלחם, את מי לכבוש ואת מי לנצח, אך פה שר הצבא פיכול מיעץ למלך לעשות שלום עם אברהם¹²⁵ והמלך ושר הצבא מחליטים ללכת לאברהם אבינו ולבקש ממנו לעשות אתם שלום "כמו זר נחשב דבר זה, איך מלך ושריו יבקשו מאיש גר מתגורר בארצם שישבע להם לבל ירע להם, ושיבואו עוד לביתו לבקש מאתו כזאת. על זה הקדימו שלכן יראים מפניו באשר אלוקים אתו, כמו שראו במלחמת המלכים ולקחת שרה ולידת בן לזקוניו". הגויים כולם שמים לב שאברהם אבינו הצדיק מצליח בכל דבר ומבינים שה' שהוא מלך העולם באמת עוז לו בהכל "וידע אבימלך ניסים שעשה לו הקב"ה, לכן באו עתה לכרות ברית עמו"¹²⁶ ולכן הם מחליטים שכדאי להם לכרות ברית שלום - החלטה קבועה לתמיד שיהיה אתם בשלום ויעזור להם, הוא לא ילחם בהם והם לא ילחמו בו. הם מגיעים לאהל של אברהם אבינו ואומרים לו אנחנו רואים שה' עוזר לך בכל דבר ולכן אנו מבקשים ממך שנשבע זה לזה שנעשה שלום בינו וביניך ובין בניך נכדיך וניניך שהם לא ישקרו = יבגדו¹²⁷ בי ובזרעי הבאים אחרי. ואברהם הסכים להשבע "ותשבע גם אתה כמו כן... וכיון שבאו שניהם בברית ובשבועה טען עליו על אשר עשו לו עבדיו שגזלו ממנו הבאר שחפר בבאר שבע"¹²⁸ ואבימלך התנצל על דבר זה שהוא לא ידע שעבדיו גזלו את הבאר שאברהם אבינו חפר, וגם אברהם לא סיפר לו את זה עד עכשיו ולכן לא עשה שום דבר שלא שמע כלל מהגזילה של הבאר.

ואברהם נתן לאבימלך צאן ובקר לסימן שהם כורתים ביניהם ברית, ובשעה שנתן לו את כל הבהמות העמיד שבע כבשות לבד בצד. אבימלך שאל אותו מה עניין שבע הכבשות האלו? ואמר לו אברהם גם בן בשבילך, אך שמתי אותן בצד שזה יהיה לסימן שהבאר הזאת שעבדיך טענו שהי שלהם שהם חפרו אותה באמת היא שלי. ומאז נקראת הבאר וכל המקום הסמוך לה באר שבע -

¹²² רמב"ן כא, יז

¹²³ רד"ק כא, יט

¹²⁴ ר"ה כא, כ

¹²⁵ רד"ק כא, כב

¹²⁶ רשב"ם כא, כב

¹²⁷ רס"ג כא, כג

¹²⁸ רד"ק כא, כג-כד

משלון באר שנשבעו עליה, ששם היתה השבועה של אברהם ואבימלך. ועד היום ילדים יש עיר שקוראים לה באר שבע והיא נמצאת באיזור של אותה באר שעליה נכרתה הברית. ולאחר שאבימלך ופיכול שר צבאו כרתו את הברית הם חזרו בחזרה לארץ פלישתים, ואברהם אבינו השתקע במקום ההוא ימים רבים. "אחר שנעשית קנין אברהם נטע שם מיני אילנות גנות ופרדסים ולשם התאספו אליו הצמאים ללמוד דרכי ה'".¹²⁹

אברהם אבינו פיתח את המקום "מלמד שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים"¹³⁰ העיר באר שבע נמצאת באמצע המדבר במקום יבש כמעט בלא מים ואברהם אבינו מצא שם בארות ונטע עצים וסידר מקום יפה כדי שיוכל להכניס אורחים שעוברים בדרך ואברהם נטע שם גם אשל - אילן גדול¹³¹ שיהיה לצל לאורחים, וכך היה שם כעין מלון לאורחים העוברים ממקום למקום. האורח היה עובר בדרך כולו עייף רעב וצמא ופתאום באמצע המדבר הוא רואה מקום פורח, פרדס מלא בפירות, מקום מוצל עם באר סמוכה לו. "עשה לו פונדק ופתח לו פתחים לכל רוח והיה מקבל העוברים והשבים".¹³²

האורחים היו נכנסים ואברהם היה מקבל אותם בשמחה, דואג להם לכל מה שהם צריכים. בפסוק כתוב שאברהם נטע עץ בשם אשל, אתם יודעים ילדים שחז"ל מסבירים שאשל זה ארשי תיבות של אכילה שתיה לווייה. אברהם אבינו היה דואג לאורחים להאכיל אותם להשקות אותם ובסוף אף היה מלווה אותם. האורחים היו מאוד נהנים ושמחים. הרבה פעמים הם הלכו בכל מיני מקומות ואף פעם לא הכניסו אותם לבית ועוד בכזה מאור פנים ולבביות. ופה יש אוהל מיוחד כזה פתוח מכל הכיוונים כדי שאורחים יוכלו להכנס ואברהם אבינו דואג כל כך לכל אורח ואורח "והיה אברהם אבינו נותן להם לחם ובשר ויין לאכול ולשתות"¹³³ וכל מה שאדם רוצה ומבקש "כל מה שפה שואל היה מצוי בביתו של אברהם אבינו"¹³⁴ את הכל היה אברהם נותן לאורחים. אתם יודעים ילדים למה אברהם אבינו עשה פתחים באהל שלו לכל הכיוונים? דבר ראשון אברהם אבינו רצה שמי שמגיע מכל כיוון יראה שהאהל פתוח ואפשר להכנס. אם יהיה פתח רק מצד אחד אז יכול להיות שיגיע אורח ויראה שהאהל סגור בצד שלו ויחשוב שכך גם בשאר הצדדים הכל סגור ולא יכנס, אברהם אבינו גם רצה שאורח שמגיע ובודאי הוא עייף מאוד יוכל להכנס מיד לתוך האוהל, שיהיה בדיוק מולו פתח, שלא יצטרך להתאמץ ולהתעכב ולעשות סיבוב מסביב האוהל עד שימצא פתח אלא יוכל להכנס מיד בצורה ישרה ומיד לשבת ולנוח. אברהם גם רצה שהאורח לא יתבייש כשנכנס וכשיוצא לאוהל, שלפעמים אורח רוצה להכנס אבל הוא רואה שבדיוק לדי הפתח יש הרבה אנשים שיושבים ולא נעים לו להכנס, למשל אם הוא מלוכלך מהדרך, אז מה הוא יעשה? בשביל זה יש עוד פתח בצד השני והשלישי שהוא יכול להכנס בפתח האחר, שם הוא יכנס ואף אחד לא ישים לב, וכך גם כשהוא יוצא לפעמים יש אנשים בחוץ ליד הפתח ולא נעים לו לצאת ולכן אברהם עשה כמה פתחים שיוכל לצאת מכיוון אחר שאין בו אנשים¹³⁵. כך אברהם אבינו דאג לאורחים "פזר נתן לאביונים, בשביל אהבת ה' יתברך הוא, שהיה בעל אכסניא

¹²⁹ מלבי"ם כא, לג

¹³⁰ סוטה י. תו"ש כא, קלב

¹³¹ רד"ק

¹³² מדרש תהילים ק', תו"ש כא, קלג

¹³³ תו"ש כא, ס"ק קלא

¹³⁴ אדר"נ א, ה

¹³⁵ ע"פ רבנו בחיי כב, א

ופתחו פתוח לכל עובר ושב... ולא עוד אלא שהיה מחזר אחריהם ורץ לקראתם, שנאמר וירץ לקראתם... ואין ספק כי היה נותן את כל הון ביתו באהבת ה' יתברך¹³⁶. האנשים שעברו בדרך וכ"כ שמחו ונהנו "לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו. אמר להם וכי משל אכלתם? משל אלוקי עולם אכלתם, הודו ושבחו וברכו למי שאמר והיה העולם"¹³⁷ ואברהם אבינו היה מסביר להם שכל האוכל שיש לנו והעצים והבאר וכל הטוב שיש בעולם הכל ה' בר שהוא המלך של העולם ולו אנו צריכים להודות. וכך אברהם הלך וקרא בשם ה' "אסף את העם שם וקרא להם בשם ה' שיחזיקו באמונתו ולא יאמינו באלוהים אחרים"¹³⁸ "והיו אוכלים ושותים והיו רוצים לתת לו מעות על מה שאכלו ושתו ולא רצה לקבל מהם והיה אומר להם אבינו אברהם ממיש אמר והיה העולם - תתפלו לפני אביכם שבשמיים שמשלו אכלתם ושתיתם. ולא היו זזים ממקומם עד זמן שהיה מגייר אותם ומלמד אותם דרך ארץ"¹³⁹ "ולזה התכלית יצא מחברון, למקום מרובה באוכלוסין"¹⁴⁰ לארץ פלישתים.

עקידת יצחק (כב, א-יט)

[לגבי סיפור העקדה - נראה שכדאי ללמוד עם הילדים את כל המעשה ביום אחד, או לפחות להגיע עד הסוף ולהשלים למחרת בהרחבה את מה שקיצרו. כדאי להדגיש את השמחה הגדולה של אברהם ושל יצחק ולהדביק אותם בזה ולא לספר על חששות ופחדים וכדו'. כדאי לספר בקצרה - במשפט אחד על העקידה ולהשתמש בלשון מאכלת (פעם אחת לפרש שזה סכין) ולהדגיש בעיקר את השמחה בבניין המזבח והציפיה לקיום המצוה.]

ה' ידע כמה שאברהם אבינו אוהב לעשות את מה שה' מצווה, כמה שאברהם מסור לרצון ה' בכל לבו ונפשו וה' רצה שלא רק הוא ידע את זה כמה שאברהם צדיק אלא "להסוות לבני העולם אהבת אברהם השלימה לאל... לדורות הבאים המאמינים בתורה שכתב משה רבנו ע"ה מפי האל ובסיפוריה, שיראו עד היכן הגיעה אהבת אברהם לאל וילמדו ממנו לאהבה את ה' בכל לבבם ובכל נפשם"¹⁴¹ וגם שאברהם אבינו עצמו ידע כמה הוא אוהב את ה' "שיהיה בפועל אוהב וירא כמו שהיה בכוח, ובזה ידמה יותר לבוראו שהוא טוב לעולם בפועל"¹⁴². ולכן ה' רצה לעשות לאברהם ניסיון מיוחד, ניסיון שה' ידע שבטוח שאברהם הצדיק הנפלא יעמוד בו - ניסיון של עקידת יצחק. הקב"ה דבר ראשון קרא לאברהם "ויאמר אליו אברהם - הקב"ה לא אמר לו בפעם אחד קח נא את בנך, אלא קראהו והמתין לו עד שנתיישב דעת אברהם והבין כי דבר גדול רוצה הקב"ה לדבר עמו"¹⁴³, ה' קודם קרא לאברהם בשמו ולא אמר לו שום דבר כדי שאברהם יבין שה' רוצה לומר לו עכשיו דבר חשוב מאוד, ציווי מיוחד המיוחד שבכל הציווים. ואברהם מיד ענה "הנני - מוכן לכל דבר"¹⁴⁴ אברהם הצדיק מיד מסכים, מה שה' מצווה הוא מיד מוכן לעשות לא משנה מה זה אפילו שזה יהיה קשה מאוד - הנני - אני מוכן.

אתם יודעים ילדים מה הדבר שאברהם הכי שמח בו בכל העולם? בבן הצדיק שלו יצחק, יצחק כבר גדול כמעט בן 40 הוא כבר ת"ח אברהם לימד אותו המון תורה והוא גם כמובן מתנהג יפה וב"ה אברהם כ"כ שמח בו. "כי אברהם היה אוהב את יצחק יותר מנפשו, כי הוא היה זקן ואם

¹³⁶ רבינו בחיי כב, א

¹³⁷ סוטה: תו"ש כא, קלו

¹³⁸ רד"ק כא, לג

¹³⁹ תרגום ירושלמי כא, לג

¹⁴⁰ העמ"ד כא, לג

¹⁴¹ רד"ק כב, א

¹⁴² חזקוני כב, א

¹⁴³ העמ"ד כב, א

¹⁴⁴ העמ"ד כב, א

ימות הוא ימות בטבעו בשיבה טובה זקן ושבע, אבל בנו היה נער ועדיין לא היה לו אשה ובנים ולא נהנה מן העולם, ואם ימות הוא יהיה הדבר קשה מאוד לאברהם כי יותר מאהבת נפשו אהבו ועוד שהיה לו בן זקונים¹⁴⁵ שהרי היה "אדם עקר וזקן בן מאה שנה ולא עושר ונכסים וכבוד, והיה מתאוה לבן בתכלית התאוה, והיה לו בן אחר היאוש, היה ראוי לחשוב תוקף האהבה החזקה לבן ההוא, ותכפל האהבה יותר ויותר לסוף שנה ממה שהי בן שמונה ימים, ותכפל לחש ועשר שנים... ותכפל האהבה בהיותו קרוב ל40 שנה, הוא הוא הזמן ששכלו של אדם עומד על השלמות..."¹⁴⁶ ואברהם אבינו כל כך אוהב את הבן הצדיק הזה.

וה' אומר לאברהם בלשון רכה ונעימה "קח נא - ברצונו החופשי, שזה מסמן מילת נא שהיא לשון בקשה"¹⁴⁷ "את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק" - תיקח את הבן הזה שאתה כל כך אוהב אותו "אע"פ שהוא יחידך ואהבת אותו מאוד שנולד לך מאשתך בימי זקניכם, וזהו יצחק, אע"פ שהדבר קשה על כל בן, כל שכן על יחיד כל שכן שהוא אוהב שהוא בן זקונים"¹⁴⁸ ול לך אל ארץ המוריה - המקום ששם באיזור יבנה בית המקדש ושם תקריב את הבן הזה לעולה - לקרבן על אחד ההרים אשר אומר אליך. תלך להר המוריה ותקריב שם קרבן, כמו שמקריבים כבש ששוחטים אותו ושורפים אותו על המזבח, ומה יהיה הקרבן? הבן שלך יצחק ואותו תקריב. וזה היה ניסיון הגדול של אברהם אבינו "אם גדלה בלבו אהבת ה' באופן שכל האהבות שיש לו יהיו בטלים נגד אהבה זו... וכל שישים יותר על לבו מעלות יצחק ואהבתו אליו ובכל זאת יבטלו כל רגשות האהבה העזה שיש לו אל בנו יחידו נגד האהבה היותר גדולה רשפי אש שלהבת יה אהבת הבורא כן יבחן אהבתו לאלוקיו"¹⁴⁹.

ומה אתם אומרים ילדים אברהם אבינו היה מוכן להקריב את הבן שלו שהוא כ"כ אהב??? בטח! מה השאלה? אברהם אבינו עושה את כל מה שה' מצווה ומה שה' אומר לעשות זה הדבר הכי טוב לעשות, וגם אם לפעמים זה לא נראה לנו כל כך טוב אנחנו יודעים שזה כן טוב, שה' עושה תמיד רק דברים טובים. ולכן אברהם אבינו כמובן מיד מסכים לעשות את המצווה הגדולה המיוחדת הזאת אפילו שהיא מצווה מאוד קשה. ואברהם אבינו הצדיק לא רק מסכים לעשות את מה שה' ציוה אלא שמח במצווה זו ומזדרז לעשותה וקם לקיימה בזריזות עוד קודם עלות השחר - וישכם אברהם בבוקר.

"במצוותיו חפץ מאד, שלא עשה את המצווה באנגריא (כעבודה מאונס) אלא בשמחה שנאמר במצוותיו חפץ מאוד. אמר ליה קח נא את בנך מיד וישכם אברהם בבוקר"¹⁵⁰. "חשתי ולא התהמתי לשמור מצוותך זה אברהם שהיה הולך במהרה... כיון שאמר לו קח נא מיד השכים אברהם בבוקר"¹⁵¹. "אמר לפניו (אברהם לקב"ה בשעת החורבן) למאה שנה נתת לי בן ושמחתי בו שמחה גדולה, ובשעה שאמרת לי העלהו לעולה שמחתי ולא עכבתי לפניך שנאמר וישכם..."¹⁵². "וכשאמר לו האל שיעלהו שם לעולה, היתה כל האהבה והחיבה כאיין בעיניו ולא שאל ולא ניסה... אלא... מיד השכים ומיהר לעשות רצון האל ולא חשב שום אהבה כנגד אהבתו"¹⁵³. ובאהבתו הגדולה ובשחתו העצומה ביום מצוות ה' הזדרז ובעצמו חבש את חמורו, נכנס לדיר

¹⁴⁵ רד"ק כב,א

¹⁴⁶ רד"ק כב,א

¹⁴⁷ עולת ראה עמ' פה

¹⁴⁸ רד"ק כב,ב

¹⁴⁹ מלבי"ם כב,ב

¹⁵⁰ מדרש תהילים, תו"ש כב,מח

¹⁵¹ אגדת בראשית לא,ג. תו"ש כב, ס"ק מ"ח

¹⁵² איכה זוטא אות כ', תו"ש כב ס"ק מח

¹⁵³ רד"ק כב,א

וארגן את החמור ליציאה לדרך, סידר את האוכף והמושכות ואת כל מה שצריך "אמר רשב"י אהבה מקלקלת את השורה דכתיב וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את חמורו. ולא היה לו כמה עבדים? אלא אהבה מקלקלת את השורה (את הסדר הראוי)¹⁵⁴ אברהם אבינו גם מבקע - חותך עצים כבר עכשיו בביתו בשביל להשתמש בהם בשעה שיבנה את המזבח בהר המוריה. למה אברהם צריך כבר פה לחתוך עצים ולסחוב אותם כל הדרך וכי אין עמים מפה עד למקום המזבח, הרי יש מלא עצים בדרך? אך אברהם אבינו כ"כ רצה לקיים את המצווה המופלאה הזו, ולכן רצה להיות בטוח שיש לו עצים מוכנים "אולי לא ימצא שם במקום ההוא עצים והולכים שלשה ימים"¹⁵⁵ וביוחד שאברהם אבינו הקפיד לקחת רק עצים משובחים מיוחדים הראויים למזבח "כל עץ שהקרב פסול למערכה, וכל עץ שהתליע פסול וכל עצי סתירה (עצים ששימשו למשהו) פסולין אין כשר אלא עצים חדשים"¹⁵⁶. ואברהם חובש את חמורו ושם עליו את העצים ולוקח אתו מלבד יצחק גם את שני נערי "הרגילים ללכת עמו לשמשו. ובדרש אליעזר וישמעאל"¹⁵⁷ והלך עמם אל המקום אשר אמר לו ה' לכיוון ארץ המוריה שם ה' יאמר לו בדיוק באיזה הר הוא צריך לבנות את המזבח ולהקריב את בנו.

אברהם אבינו הולך בשמחה ובזריזות במשך שלשה ימים כל כולו מתכוון לקיום המצווה הגדולה, כולו שמח מקיום דבר ה' ומדבקותו העליונה במצוות הבורא "למען צדקו הגדיל טרחו ורצה שיעשה זה אחרי מהלך שלשה ימים, כי אלו יעשה כן בפתע פתאום במקומו, היתה פעולתו במהירות ובהלה, אבל כשיהיה אחר מהלך ימים כבר נעשה בישוב דעת ועצה.¹⁵⁸ ובמחשבה נכונה ובישוב הדעת הוא הולך אל ארץ המוריה "ביום השלישי... סתומים וחתומים הם הדברים המאורעות הנפשיים הנפלאים, אשר עברו על האב הקדוש במשך הזמן של שלשת ימי ההליכה, אי אפשר שיבוארו ופורשו ויבטאו מצפוני קדש קדשים הללו"¹⁵⁹.

וכמגיע היום השלישי להליכתם אברהם נושא את עיניו למרחוק והוא רואה מרחוק את המקום שבו צריך לבנות את המזבח. איך הוא ידע? ראה ענן קשור בהר, אמר דומה שאותו מקום (הוא זה) שאמר לי הקב"ה להקריב את בני שם"¹⁶⁰ אברהם רואה מין ענן מיוחד מעל ההר, זה לא ענן רגיל זהו מין ענן שרק אנשים צדיקים רואים אותו וזה סימן שההר הזה הוא הר קדוש מאוד, זהו ההר שבו עתיד להבנות בית המקדש. "אמר ליצחק: ראה אתה מה שאני רואה? אמר לו הן". אברהם אבינו שמח מאוד, זה מראה שגם יצחק הוא צדיק מיוחד כזה שזוכה לראות את העמן. "אמר לשני נערי רואים אתם מה שאני רואה? אמרו לו לאו"¹⁶¹. אליעזר וישמעאל לא ראו את העמן. אברהם הבין שכנראה שהם לא שייכים במצוה מיוחדת הזו שהיא שייכת דווקא לעם הקדוש לאברהם ובנו יצחק ולכן אברהם אבינו אומר להם להשאר בתחתית ההר ואגם את החמור אברהם אבינו משאיר שם "כדי שלא יכנס החמור למקום קדושה כזה"¹⁶² והוא אומר לשני הנערים שיחכו למטה עם החמור והוא ויצחק ילכו להר להשתחוות ולהפלל ואח"כ ישובו אליהם.

¹⁵⁴ ב"ר נה. תו"ש כב, נה.

¹⁵⁵ רמב"ן כב, ג.

¹⁵⁶ מדרש הגדול, תו"ש כב, ס"ק ס'.

¹⁵⁷ רד"ק כב, ג.

¹⁵⁸ רמב"ן כב, א.

¹⁵⁹ עו"ר פז.

¹⁶⁰160 ב"ר נו, תו"ש כב, סה.

¹⁶¹ ב"ר נו, תו"ש כב, סה.

¹⁶² רד"ק כב, ו.

אברהם לקח את עצי העולה שהכין כבר בביתו לפני שלשה ימים והניח אותם בזהירות ובעדינות "ראה שלא יפלו ויתקלקלו" ¹⁶³ על יצחק בנו, ואברהם עצמו לקח את החומרים להדלקת האש ואת המאכלת - הסכין, והלכו שניהם ביחד בשמחה אברהם ויצחק. אברהם הולך בשמחה לקיים את מצוות ה' לעקוד את בנו, ויצחק הולך בשמחה עם אביו להקריב קרבן. יצחק איננו יודע מה הולכים להקריב, ופתאום באמצע הדרך יצחק הצדיק שם לב שהם שניהם הולכים להקריב קרבן, אך הם לא הביאו עמם שום דבר. יצחק אומר לאביו בנעימות אבי! ואברהם עונה לו באהבה גדולה ¹⁶⁴ הנני בני. ויצחק תחיל לשאול את אביו. "ויאמר הננה האש והעצים ואיה השה לעולה?" - לא הבאנו שום כבש? ובארהם ענה לו שה' יבחר כבר איזה שה נקריב מה יהיה הקרבן שיהיה ע"ג המזבח. ויצחק הצדיק הבין שכנראה שהוא הקרבן - וילכו שניהם יחדיו "כלומר בלב אחד כי קבל הכל מאהבה למסור נפשו לאל ולהקריבה לפניו" ¹⁶⁵. יצחק הבין שהוא הקרבן ושמח מאוד גם הוא לעשות את מה שה' ציוה. "נתמזגו כאן הנשמות יחדיו, באיחדו גמור, אחדות הרצון ואחדות הידיעה, בעיניים צופות למלא דבר ה' בפליאות הודו, בלא שום הפרש כלל, בין נפש לנפש ובין מפעל למפעל. הנשמות שקועות שתייהן ללכת למלא דבר ה' ורצונו - וילכו שניהם יחדיו" ¹⁶⁶. "שלא היצר במה שאמר לו אביו אלא כשם שזה היה שמח כך זה היה שמח ליקרב. אברהם שמח לעקוד ויצחק שמח ליעקד, אברהם שמח לשחוט ויצחק שמח לישחט" ¹⁶⁷.

אברהם ויצחק שניהם מגיעים אל המקום שבו צריכים לבנות את המזבח ואברהם מתחיל לבנות את המזבח בשמחה עצומה ויצחק גם הוא מסייע בכל כוחו בשמחה ובזריזות לקיים את המצווה. "שניהם מביאים את האבנים, שניהם מביאים את האש, שניהם מביאים את העצים. אברהם דומה כמי שעושה חתנות לבנו ויצחק דומה כמי שעשה חופה לעצמו" ¹⁶⁸. אברהם בעיקר עסק בבנייה ויצחק הגיש לו את האבנים והעצים וכל מה שהיה צריך ¹⁶⁹. ולאחר שגמרו לבנות את המזבח אברהם סידר את הציד זה לצד זה בצורה מסודרת ולאחר מכן עקד (קשר) את יצחק מעל גבי המזבח להכניו להקרבה, ואברהם התכוון לקחת את המאכלת ופתאום הוא שומע קול של מלאך מן שמיים "ויאמר אברהם אברהם", ואברהם מיד ענה "הנני"! אני מוכן לכל אשר תצווני. והמלאך אומר לאברהם אל תעשה יותר שום דבר ליצחק, אין צורך להקריב אותו, ה' רק רצה שכולם ידעו שאתה מוכן אפילו להקריב את הבן שלך היחיד בשביל לעשות את רצון ה'. ועכשיו שכבר היית מוכן לשחוט ולהקריב אין צורך להמשיך יותר.

אברהם אבינו הרגיש שהוא כ"כ אוהב את ה' וכ"כ רוצה להקריב לו איזשהו קרבן "חש בקדושת נשמתו, שצריך הוא לחפש איזה נושא, שיהיה בתור כלי להכיל בתוכו את האור הגדול, אשר הוא חש במלא נפשו הרוממה". ופתאום אברהם אבינו רואה אייל שבדיוק נתקע והסתבך כרגע בין ענפי העצים. אברהם אבינו ראה אותו הולך בחפשויות בהתחלה ומסתבך "שראהו אברהם עד שלא נאחו וידע שהוא הפקר, ואחר שראהו נאחו בסבך הלך ולקחו" ¹⁷⁰ ואברהם הבין "כי מאת הקב"ה הוא שם" ¹⁷¹ להקריבו לעולה תחת בנו, והקריבו בשמחה ע"ג המזבח שבנה.

¹⁶³ העמ"ד

¹⁶⁴ ראה העמ"ד

¹⁶⁵ רד"ק כב,ה

¹⁶⁶ עו"ר ד'

¹⁶⁷ בראשית רבה נו. תו"ש כב ס"ק קא

¹⁶⁸ תו"ש כב,קד

¹⁶⁹ תו"ש כב, ס"ק קד

¹⁷⁰ העמ"ד כב,יג

¹⁷¹ חזקוני כב, יג

אברהם אבינו קרא למקום הזה שבו היה ה' יראה - "ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות"¹⁷² ואכן במקום זה נבנה אחרי הרבה שנים בית המקדש ובו שורה השכינה ולן לדורות עולם תמיד אומרים על המקום הזה בהר ה' יראה "בהר זה יראה הקב"ה לעמו"¹⁷³ והמלאך שב וקרא פעם שניה לאברהם אבינו "לבשרו בגמול הזה שיגמול את בניו עקב המעשה הזה אשר עשה"¹⁷⁴ ובירך את אברהם שבזכות המצווה הנפלאה הזאת שקיים והסכים להקריב את בנו יחידו ה' יברך אותו וירבה את זרעו ככוכבי השמיים וכחול שעל שפת הים. ועמ"י ניצח את כל אויביו. וכל הגויים ילמדו מעם ישראל ויתברכו בו "כשיקראו כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד כולם יתברכו בזרעך וישתדלו להדמות להם"¹⁷⁵ וכל זה בזכו תזה שאברהם שמע בקול ה'. ואתם יודעים ילדים שעד היום בהרבה תפילות למשל בר"ה כשאנו מתפללים לה' שיעשה לנו כל מיני דברים ושיהיה טוב לעם ישראל אנו מזכירים בתפילה שבזכות המצווה הנפלאה הזאת שעשו אברהם ויצחק וקיימו אותה בשמחה למרות כל הקושי, ה' ישמע לתפילותינו. ואז אברהם שב אל נעריו שחיכו למטה וכולם הלכו יחד בכזרה לבאר שבע ושם התיישב אברהם להמשיך לגור וללמד אנשים תורה ומצוות ולהכניס אורחים. התורה מספרת לנו שלבינתיים אברהם אבינו שמע שגם מילכה אשתו של נחור אחיו של אברהם שנשאר בארץ חרן הרחוקה נולדו לה גם ילדים וביניהם בן בשם בתואל שלבתואל הזה נולדה ילדה בשם רבקה. למה חשוב לנו כ"כ לדעת שנולדה ילדה כזאת? כי עוד מעט נלמד שהילדה הזאת רבקה היתה מאוד צדיקה והיא נהייתה אשה של יצחק אבינו. אליעזר העבד של אברהם הביא אותה מארץ חרן לארץ ישראל ופה התחתנה עם יצחק אבינו.

¹⁷² רש"י כב, יד

¹⁷³ רש"י כב, יד

¹⁷⁴ רד"ק כב, טו

¹⁷⁵ ספורנו כב, יח